

The Holy See

DIES DOMINI

AZ ÚR NAPJA

TARTALOM BEVEZETÉS

ELSŐ FEJEZET: AZ ÚR NAPJA

A teremtő művének ünneplése

„Minden általa lett” (Jn 1,3)

„Kezdetben teremtette Isten az eget és a földet (Ter 1,1)

A „szombat”: a Teremtő örömteli nyugalma

„Isten megáldotta és megszentelte a hetedik napot” (Ter 2,3)

Emlékezés a megszentelésre

A szombattól a vasárnapig

MÁSODIK FEJEZET: KRISZTUS NAPJA

A feltámadott Úr és a Szentlélek ajándékának napja

A hetenkénti húsvét

A hét első napja

Fokozatos elszakadás a szombattól

Az új teremtés napja

A nyolcadik nap, az örökkévalóság előképe

Krisztus, a világosság napja

A Szentlélek ajándékának napja

A hit napja

Mással nem helyettesíthető nap

HARMADIK FEJEZET: AZ EGYHÁZ NAPJA

Az eucharisztikus közösség a vasárnap szíve

A Feltámadott jelenléte

Az eucharisztikus közösség

A vasárnapi Eucharisztia

Zarándok nép

A remény napja

Az Ige asztala

Krisztus Testének asztala

Húsvéti lakoma és testvéri találkozás

A misétől a misszióig

A vasárnap parancsolata

Örömteli és énektől zengő ünneplés

Részesítő és résztvevő ünneplés

A keresztény vasárnap egyéb mozzanatai

Vasárnapi összejövetelek pap nélkül

Rádiós és televíziós közvetítések

NEGYEDIK FEJEZET: AZ EMBER NAPJA

Az öröm, a pihenés és a szolidaritás napja

Krisztus „teljes öröme”

A szombat beteljesedése

A pihenés napja

A szolidaritás napja

ÖTÖDIK FEJEZET: A LEGSZEBB NAP

A vasárnap, mint ősünnap feltárja az idő értelmét

Krisztus az idő Alfája és Ómegája

A vasárnap a liturgikus esztendőben

BEFEJEZÉS

BEVEZETÉS

1. AZ ÚR NAPJA – ahogy a vasárnapot az apostoli időktől kezdve nevezték^[1] – az Egyház története folyamán mindig kiváltságos figyelmet élvezett, mert szoros összefüggésben áll a keresztény misztérium lényegi magvával. A vasárnap ugyanis az idő heti ritmusában Krisztus föltámadása napjára emlékeztet. A hét húsvétja, amikor megünnepeljük Krisztus győzelmét a bűn és halál fölött, az első teremtés beteljesedését Őbenne és „az új teremtés” (vö. 2Kor 5,17) kezdetét. A világ első napjának imádással és hálával telt felidézése, ugyanakkor tevékenyen reménykedő elővételezése az „utolsó napnak”, amelyen Krisztus újra eljön dicsőségben (vö. ApCsel 1,11; 1Tesz 4,13–17) és újjá fog alkotni mindent (vö. Jel 21,5). Méltán alkalmazzuk a vasárnapra a zsoltáros örömteli kiáltását: „Ezt a napot az Úristen adta, örvendezzünk és vigadjunk rajta!” (Zsolt 118 [117],24). Ezen örömmre felhívás, mely a húsvéti liturgiának része lett, kifejezi az ámulatot, mely eltöltötte az asszonyokat, akik ott voltak Krisztus megfeszítésénél, és „a szombatok első napján, jókor reggel” (Mk 16,2) a sírhoz siettek és azt üresen találták. Meghívás a két emmauszi tanítvány örömeinek átélésére, akik úgy érezték, hogy „lángol a szívük”, miközben a Feltámadott csatlakozott hozzájuk útjukon, magyarázta nekik az Írásokat és feltárta magát „a kenyértörésben” (vö. Lk 24,32.35). Annak az eleinte bizonytalankodó, azután túláradó öröme a visszhangja, amit az apostolok éltek át ugyanazon nap estéjén, amikor a föltámadott Jézus meglátogatta és megajándékozta őket békéjével és Szent Lelkével (vö. Jn 20,19–23). 2. Jézus föltámadása az az eredeti esemény, amelyre alapszik a

keresztények hite (vö. 1Kor 15,14): csodálatos valóság, amely teljesen csak a hit fényében látható, de történetileg bizonyítják azok, akiknek megadatott a kiváltság, hogy lássák a föltámadott Urat; csodálatos esemény, mely nem csupán teljesen páratlan az emberi történelemben, hanem az idő misztériumának középpontja is. Krisztusé ugyanis „az idő és a századok”, ahogy a vigília lenyűgöző szertartásának kezdetén a húsvéti gyertya előkészítésekor elhangzik. Ezért az Egyház nem csupán évente egyszer, hanem minden vasárnap, megemlékezvén Krisztus föltámadásának napjáról, minden nemzedéknek meg akarja mutatni a történelem tengelyét, amelyhez kapcsolódik a világ eredetének és végső rendeltetésének misztériuma. Joggal mondhatjuk tehát, egy negyedik századi szerző homíliáját követve, hogy az „Úr napja” a „napok ura”. [2] Akiknek megadatott a kegyelem, hogy higgyenek a föltámadott Úrban, belső megindultsággal fogják föl a hét e napjának jelentését, ami Szent Jeromost „a vasárnap a föltámadás napja, a keresztények napja, a mi napunk” [3] kijelentésre készítette. A vasárnap ugyanis a keresztények számára „az alapvető ünnep”, [4] mely nemcsak tagolja az idő folyását, hanem föltárja annak mély értelmét is. 3. A vasárnap alapvető jelentőségét az Egyház kétezer éves történelme folyamán állandóan elismerte, s a II. Vatikáni Zsinat erőteljesen újra hangsúlyozza: „Az Egyház a húsvéti misztériumot a Krisztus föltámadása napjából eredő apostoli hagyományra támaszkodva a nyolcadik napon ünnepli, melyet méltán neveznek az Úr napjának, dies dominicának.” [5] VI. Pál pápa e jelentőséget újból megerősítette, amikor jóváhagyta az új egyetemes Római Kalendáriumot és a liturgikus évet újra rendező általános szabályokat. [6] A harmadik évezred közelsége – mely a hívőket arra készíti, hogy Krisztus világosságánál gondolkodjanak el a történelem folyásáról – arra szólít, hogy újra fedezzük föl a vasárnap jelentését: „misztériumát”, ünneplésének értékét és jelentőségét az emberi és keresztény életre. Szívesen csatlakozom sok elméleti és lelkipásztori kezdeményezésekhez, melyek e zsinat utáni években részletekről, Tisztelendő Püspöktestvéreim, egyenként és közösségben, papjaitok támogatásával, e jelentős témához kapcsolódnak. A jubileumi 2000. év küszöbén ezzel az apostoli levéllel szeretném támogatni lelkipásztori törekvéseket e fontos kérdésben. Ugyanakkor hozzátok is fordulok, kedves Hívek, s lélekben szeretnék jelen lenni minden közösségben, ahol vasárnaponként összegyűltök pásztorotok köré megünnepelni az Eucharisziát és az „Úr napját”. A gondolatok és érzések közül, melyekből jelen apostoli levelem született, néhány a krakkói püspökségem éveiben, mások Péter utódának és Róma püspöke szolgálatának átvétele után a római plébániákon – éppen vasárnaponként a liturgikus év különböző időszakában rendszeresen tett – látogatásaim közben érlelődött meg bennem. Úgy vélem, e levélben folytatódik az az eleven dialógus, amit oly szívesen folytatok a hívekkel, miközben veletek együtt gondolkodom a vasárnap értelmén és hangsúlyozom a szempontokat, melyek szerint valóban „az Úr napjaként” kell megélnünk korunk megváltozott körülményei között is. 4. Senki figyelmét el nem kerülheti ugyanis, hogy egész a közelmúlt időkig a vasárnap „megszentelését” a hagyományosan keresztény országokban jelentősen megkönnyítette a nép széles részvétele és a polgári társadalom szervezete is, mely a munkával kapcsolatos törvényhozásban szilárd pontként biztosította a vasárnapi munkaszünetet. Ma ellenben ugyanezekben az országokban, ahol törvény biztosítja a vasárnap ünnepi jellegét, a gazdasági-társadalmi körülmények alakulása gyakran mélyen átalakította a közösség szokásait, s ezzel együtt a vasárnap arculatát is. Széles körökben gyakorlattá vált a „hétvége”, ami a heti pihenést, az állandó lakhelyről távoli helyekre való kimozdulást jelenti, s gyakran foglal magában olyan kulturális, sport- vagy politikai programokat, melyek épp az ünnepnapra vannak időzítve. Olyan társadalmi és kulturális jelenség ez, melynek – nem tagadható, bizonyos mértékben – vannak pozitív vonásai, amennyiben valós értékeket, az emberi fejlődés és a társas élet kibontakozásának egészét szolgálja. Nem csupán a pihenés szükségletének, hanem az „ünneplés” emberi természetből fakadó igényének is megfelelnek. Amikor azonban a vasárnap elveszíti eredeti értelmét és pusztán egyszerű „hétvége” lesz, az ember sajnos olyan szűk horizontba zárul, hogy többé már nem képes látni az „ eget”. Bármennyire felöltözik tehát az ünnepre, belsőleg képtelenné válik az „ünneplésre”. [7] Krisztus tanítványai ezért nem téveszthetik össze a vasárnap ünneplését – melynek az Úr napja valóságos ünneplésének kell lennie – a

„hétvégével”, ami csak a pihenés és a kirándulás ideje. Komoly lelki érettségre van szükségünk, ami segíti a keresztényeket abban, hogy teljes összhangban a hit ajándékával „önmaguk” legyenek, s mindig készen arra, hogy számot adjanak a bennük lévő reményről (vö. 1Pt 3,15). Ezzel szükségszerűen együtt jár a vasárnap mélyebb megértése is, hogy a Szentlélek iránti teljes tanulékonysággal lehessen megélni nehéz helyzetekben is.⁵ Ebből a szempontból a helyzet nagyon változatos. Itt van egyrészt a fiatal egyházak példája, melyek mutatják, hogy micsoda lelkesedéssel lehet ünnepelni a vasárnapot akár városokban, akár a legkisebb falvakban. Másrészt viszont vannak régiók, melyekben az említett társadalmi nehézségek, s talán az erőteljes hívő indítás hiánya miatt is nagyon alacsony a vasárnapi liturgiában résztvevők száma. Úgy látszik, sok hívő lelkiismeretében halványul az Eucharisztia központi jelentősége és a kötelezettség érzése, hogy hálát kell adni az Úrnak és másokkal együtt kell kérni Őt az egyházi közösségekben. Mindehhez hozzátartozik még, hogy nemcsak missziós területeken, hanem a paphiány miatt a régen evangelizált országokban sem mindig lehet biztosítani minden közösség számára az Eucharisztia vasárnapi ünnepségét.⁶ Az újonnan kialakult helyzet láttán és a belőle fakadó kérdések hallatán nagyon szükségesnek látszik újra fölfedeznünk az Egyház parancsának komoly tanbeli alapjait, annak érdekében, hogy minden hívő számára világossá váljék a vasárnap nélkülözhetetlen értéke a keresztény életben. Amikor ezt tesszük, az Egyház változatlan hagyományának útján járunk, melyet a II. Vatikáni Zsinat erőteljesen fölelevenített, amikor tanítja: „a Krisztus-hívőknek össze kell jönniük, hogy hallgatván Isten igéjét és részesedvén az Eucharisziában megemlékezzenek az Úr Jézus szenvedéséről, föltámadásáról és dicsőségéről, hálát adván Istennek, aki őket 'élő reményre szülte újjá Jézus Krisztusnak a halálából való föltámadása által” (1Pt 1,3).^[8] A vasárnap megszentelésének kötelezettségét ugyanis – elsősorban az Eucharisziában való részvétellel és keresztény örömmel és testvériséggel teljes pihenéssel – jobban megérthetjük, ha meggondoljuk e nap sok dimenzióját, melyekre levelünkben fölhívjuk a figyelmet. A vasárnap a keresztény élet középpontjában álló nap. Pápaságom kezdete óta fáradhatatlanul ismétlem: „Ne féljete! Nyissátok ki, sőt, tárjátok ki a kapukat Krisztus előtt!”^[9] Most ugyanebben a szellemben határozottan hívlak mindnyájatokat, hogy fedezétek föl újra a vasárnapot: „Ne féljete időtöket Krisztusnak szentelni!” Igen, tárjuk ki Krisztus előtt az időnket, hogy megvilágíthassa és értelmessé tehesse. Egyedül Ő ismeri az idő titkát és az örökkévalóság titkát, és az „ő napját” úgy adja nekünk, mint szeretetének mindig új ajándékát. E nap újrafelfedezésének kegyelmét kérnünk kell, nemcsak azért, hogy teljesen meg tudjunk felelni a hit követelményeinek, hanem azért is, hogy konkrét választ tudjunk adni a minden emberi szívben élő mély és igaz vágyakra. A Krisztusnak adott idő soha nem elveszett, hanem inkább életünk és kapcsolataink mély humanizálására nyert idő. ELSŐ FEJEZET

AZ ÚR NAPJA

A TEREMTŐ MŰVÉNEK ÜNNEPLÉSE „*Minden általa lett*” (Jn 1,3)⁸. A keresztények számára a vasárnap elsősorban a föltámadott Krisztus dicsőségétől ragyogó húsvéti ünnep. Az „új teremtés” ünneplése. De ha a maga mélységében megértjük ezt, elszakíthatatlannak látjuk attól az üzenettől, melyet a Szentírás első soraitól kezdve mond a világ teremtésének isteni tervéről. Ha igaz az, hogy az Ige „az idők teljességében” (Gal 4,4) testté lett, ugyanúgy igaz, hogy az örök Atya Fia ugyanezen misztériumának erejéből az Ige a mindenség kezdete és vége. Ezt állítja János evangéliumának előszavában: „Minden általa lett, és nélküle semmi sem lett, ami teremtett” (Jn 1,3). Ugyanezt hangsúlyozza Pál a Kolosszeieknek írt levelében: „Benne teremtett minden a mennyben és a Földön: a láthatók és a láthatatlanok..., és minden általa teremtett” (1,16). A Fiú tevékeny jelenléte Isten teremtő művében teljesen a húsvéti misztériumban tárult föl, amikor Krisztus mint „első a halottak közül” (1Kor 15,20) megnyitotta az új teremtést, és elindította a folyamatot, melyet Ő maga teljesít be dicsőséges visszatérése pillanatában, „amikor átadja az országot Istennek, az Atyának ....., hogy Isten legyen minden mindenben” (1Kor 15,24.28). Isten terve tehát már a teremtés hajnalán magában foglalta Krisztus e „kozmosz feladatát”. Az idő egész folyamatára vonatkozó krisztusközpontú távlat

jelen volt Isten megelégedett tekintetében, amikor abbahagyván munkáját „megáldotta a hetedik napot és megszentelte azt” (Ter 2,3). A teremtés első bibliai elbeszélésének papi szerzője szerint akkor született a „szombat”, mely annyira jellemző az első szövetségre, bizonyos módon előre hirdeti az új és végleges szövetség szent napját. „Isten nyugalmanak” (vö. Ter 2,2) és annak a nyugalomnak a témája, melyet Isten a kivonulás után népének ajánlott föl az ígéret földjére való bevonulással (vö. Kiv 33,14; MTörv 3,20; 12,9; Józs 21,44; Zsolt 95,11), új megvilágításban tér vissza az Újszövetségben, mint a végleges „szombati nyugalom” (Zsid 4,9), amelybe maga Krisztus a föltámadásával lépett be, s ahová meghívást kapott Isten népe, hogy a gyermeki engedelmségben állhatatosan kitarva lépjen oda be (vö. Zsid 4,3–16). Újra el kell tehát olvasnunk a teremtés nagy történetét, s el kell mélyítenünk a „szombat” teológiáját, hogy elmerülhessünk a vasárnap teljes megértésében. *„Kezdetben teremtette Isten az eget és a földet” (Ter 1,1)*⁹. A teremtéstörténet költői stílusa jól érzékelteti a csodálatot, mely elfogja az embert a teremtett világ mérhetetlensége előtt, és az imádás érzését, mely ebből fakad. Az iránt, aki a semmiből teremtett mindent. A Szentírás e lapjának súlyos vallási jelentése van, himnusz a mindenség Teremtőjéhez, akit egyetlen Úrnak mutat be a világot isteníteni akaró minden kísértéssel szemben. Ugyanakkor himnusz a teremtés jóságáról, mert mindent Isten irgalmas és hatalmas keze alkotott. „Isten látta, hogy jó” (Ter 1,10.12. stb). A történetet tagoló refrén pozitív megvilágításba helyezi a mindenség minden részletét, ugyanakkor bepillantást enged viszonylagos megértése és lehetséges újjászületése által a titokba: a világ oly mértékben jó, amilyen mértékben kapcsolatban marad eredetével, és miután a bűn elcsúfította, újra jóvá válik, ha a kegyelem segítségével visszatér ahhoz, aki alkotta. E dialektika nyilván nem érinti közvetlenül az élettelen dolgokat és az állatvilágot, de az embert érinti, mert ő megkapta a szabadság páratlan ajándékát s egyben kockázatát. A Szentírás mindjárt a teremtés elbeszélése után bemutatja a drámai ellentétet az Isten képére és hasonlatosságára teremtett ember nagysága és bukása között, ami a világban a bűn és a halál sötét színjátékának nyitánya (vö. Ter 3).¹⁰ A kozmosz, ahogyan Isten kezéből kikerült, az ő jóságának nyomait viseli magán. Szép is, csodálatraméltó és örvendetes, de meg kell művelni és ki kell bontakoztatni. Isten művének „beteljesítése” nyitja meg a világot az emberi munka számára. „Isten a hetedik napon befejezte művét, amit alkotott” (Ter 2,2). A Szentírás az isteni „munka” antropomorf kifejezésével nem csupán a Teremtő és a teremtett világ titokzatos kapcsolatának spirális mozgását indítja el, hanem rávilágít az ember kozmoszsal kapcsolatos feladatára is. Isten „munkája” bizonyos módon példa az ember számára. Az embernek ugyanis nemcsak laknia kell a világban, hanem építenie is kell azt, és így Isten „munkatársává” kell válnia. A teremtéstörténet első fejezetei, miként a Laborem exercens enciklikában írtam, a munka első evangéliumát jelentik.^[10] A II. Vatikáni Zsinat is hangsúlyozza ezt a igazságot: „Az Isten képmására teremtett ember ugyanis parancsot kapott, hogy a Földet és mindent, ami rajta van, hatalma alá vetve, igazságban és szentségben kormányozza a világot; s hogy Istent elismerve mindenek Teremtőjének, önmagát és minden létezőt visszavigyen Őhöz, hogy az embernek alávetett összes dolgokban csodálatos legyen Isten neve az egész földön.”^[11] A tudomány, a technika és a kultúra fejlődése – mely egyre gyorsabb, s napjainkban egyenesen szédületes – a világ történelmében annak a küldetésnek a gyümölcse, mellyel Isten megbízta a férfit és a nőt a feladattal és felelősséggel, hogy az Ő törvényét megtartva töltsék be a Földet, s munkájukkal vessék uralmuk alá. A „szombat”: a Teremtő örömteli nyugalma¹¹. Ha a teremtéstörténet első fejezetében példa az ember számára Isten „munkája”, akkor példa a „nyugalma” is: „Isten a hetedik napon megpihent munkája után, amit végzett” (Ter 2,2). Itt is gazdag tartalmat hordozó antropomorfizmussal állunk szemben. Isten „nyugalmat” nem szabad közönségesen úgy fölfogni, mint Isten „tétlenségét”. A világot megalapozó teremtő tett ugyanis természete szerint folyamatos, s Isten nem hagy föl a cselekvéssel, miként maga Jézus emlékeztet rá, éppen a szombat parancsával kapcsolatban: „Az én Atyám mindig munkálkodik, és én is munkálkodom” (Jn 5,17). A hetedik nap isteni nyugalma nem tétlen Istenről beszél, hanem a mű kész voltát hangsúlyozza, s mintegy kifejezi Isten pihenőjét a kezéből kikerült „nagyon jó” (Ter 1,31) művével szemben: az Alkotó örvendező tetszéssel tekint alkotására –

„szemlélődő” pillantással tekint rá, mely már nem akar újabb megvalósítást, hanem inkább örül a létrehozott valóság szépségének –, mindenre, de egész különlegesen a teremtés csúcsára, az emberre. E pillantásban már észrevehető annak a kapcsolatnak jegyesi természete, melyet Isten a saját képmására teremtett emberrel akar megvalósítani azáltal, hogy a szeretet szövetségére hívja. Ezt fokozatosan valósítja meg az egész emberiségnek följánlott üdvösségben, az Izraellel kötött és a Krisztusban beteljesedett üdvözítő szövetség által: valójában a megtestesült Ige fogja kiterjeszteni az Atya szeretetének tervét és irgalmasságát az egész emberiségre a Szentlélek eszkatologikus ajándéka, valamint a tulajdon testéül és menyasszonyául alapított Egyház által.¹² A Teremtő tervében különbség, ugyanakkor mély összefüggés van a teremtés és az üdvösség rendje között. Már az Ószövetség hangsúlyozza ezt, amikor a „szombat” parancsát nemcsak a teremtés napjait követő titokzatos isteni „nyugalommal” (vö. Kiv 20,8–11) hozza kapcsolatba, hanem az Izraelnek az egyiptomi szolgaságból való szabadulásban fölkínált üdvösséggel is (vö. MTörv 5,12–15). Isten, aki teremtése fölötti örömeiben megnyugszik a hetedik napon, ugyanaz, mint aki fiainak a fáraó elnyomásából való kiszabadításában megmutatja a maga dicsőségét. Mindkét esetben elmondhatjuk, a próféták által kedvelt képet használva, hogy Isten úgy mutatkozik meg, mint vőlegény a menyasszonyának (vö. Oz 2,16–24; Jer 2,2; Iz 54,4–8). Hogy a „szombatnak”, Isten „nyugalmának” legbensőbb magvába hatolhassunk, – miként a zsidó hagyomány egyes elemei sugallják^[12] – figyelembe kell vennünk a jegyességet, mely Isten népével való kapcsolatát az Ószövetségtől az Újszövetségig jellemzi. Ezt fejezi ki Ozeás csodálatos részlete: „Azon a napon a kedvéért szövetséget kötök a mező vadjával, a magasban szárnyaló és a földön csúszó állatokkal; eltüntetem az országból az íjat, a kardot és a háborút és zavartalan nyugalmat biztosítok nekik. Eljegyezek magamnak örökre, eljegyezek igazsággal, törvénnyel, jósággal és szeretettel. Eljegyezek hűséggel, hogy megismerd az Urat.” (2,20–22), *„Isten megáldotta és megszentelte a hetedik napot” (Ter 2,3)*¹³. A szombat parancsa tehát, mely az első szövetségben előkészíti az új és örök szövetség vasárnapját, Isten tervének mélységében gyökerezik. Éppen ezért nem a többi kultikus rendelkezés között – mint annyi más parancsolat –, hanem a Tízparancsolatban, a „tíz szó” között található, melyek megjelölik az emberi szívbe egyetemesen beleírt erkölcsi élet pilléreit. Amikor Izrael s később az Egyház e parancsolatot a legalapvetőbb erkölcsi szabályok közé sorolja, tanújelét adja, hogy nem a vallásosság közösségi megnyilvánulásának egyszerű fegyelmi szabályáról van szó, hanem az Istennel való kapcsolat – bibliai kinyilatkoztatás által hirdett és fölkínált formájának – elengedhetetlen és meghatározó kifejezéséről. Napjainkban a keresztények is fölfedezik a vasárnap parancsának e távlatát. S ha van is természetes irányultsága az ember pihenési szükségletére, még inkább irányulnia kell a hitre, és ezt kell első helyre tenni, hogy mély értelmét megérthessük, s el ne silányítsuk, el ne áruljuk. 14. A nyugalom napja tehát elsősorban azért a pihenésé, mert Istentől „megáldott” és „megszentelt” nap, azaz el van különítve a többi naptól, azért, hogy az összes között „az Úr napja” legyen. A szombat teremtéstörténetben mondott „megszentelésének” teljes megértéséhez az egész szöveget figyelembe kell vennünk, melyből világosan látható, hogy kivétel nélkül minden Istentől való. Az idő és a tér Őhozá tartozik. Isten nem egyetlen nap Istene, hanem az ember minden napjéé. Ha tehát Isten különleges áldással „megszenteli a hetedik napot” és kiemelkedő módon a „saját napjává” teszi, ez a szövetségi dialógus, sőt a „jegyesi” dialógus természete szerint történik. A szeretet megszakításokat nem ismerő dialógusa ez, mely mégsem egyhangú: a szeretet különböző regisztereit szólaltatja meg a közvetett és megszokott megnyilvánulásoktól a legintenzívebbekig, melyek érzékeltetésére a Szentírás s később oly sok misztikus nem riad vissza a házastársi szeretet képeinek használatától.¹⁵ Valójában az ember egész életét s egész idejét úgy kell élnünk, mint a Teremtőnek szóló dicséretet és hálát. De az ember Istennel való kapcsolatának szüksége van a kifejezett imádságos időszakokra is, melyekben a kapcsolat intenzív, a személy egészét átfogó dialógussá válik. Az „Úr napja” kiemelkedően e kapcsolat napja, amikor az ember az egész teremtés hangjaként fordul énekével Istenhez. Éppen ezért ez a nap a pihenés napja is: a teendők gyakran nyomasztó ritmusának megszakítása az „újdonság” és az „elszakadás” tényével fejezi ki az ember és

a kozmosz Istentől függésének elismerését. Minden Istené! Az Úr napja azért tér vissza újra meg újra, hogy ezt az elvet megszilárdítsa. Ezért a szombatot nyomatékosan úgy értelmezték, mint az idő „szent építészetének” a bibliai kinyilatkoztatásra oly jellemző sajátos részét.^[13] Arra emlékeztet, hogy a kozmosz és a történelem Istenhez tartozik, s az ember nem lehet a Teremtő munkatársa a világban, ha nincs tudatában mindig ezen igazságnak. Emlékezés a megszentelésre¹⁶. A Tízparancsolat törvényének, mellyel Isten a szombat megtartására kötelez, a Kivonulás könyvében sajátos formulája van: „Emlékezz a szombati napra, hogy megszenteld” (20,8). A továbbiakban a sugalmazott szöveg indoklásul Isten művére hivatkozik: „Az Úr ugyanis hat nap alatt teremtette az eget és a földet, a tengert és mindent, ami bennük van, a hetedik napon azonban megpihent. Mert az Úr megáldotta a szombati napot és megszentelte.” (20,11) Mielőtt bármi megtételét parancsolná a törvény, valaminek emlékezetére szólít. Arra hív, hogy elevenítsék föl Isten nagy és alapvető művének, a teremtésnek az emlékezetét. Az emlékezetnek kell éltetnie az ember egész vallásos életét, hogy az egy olyan napba torkolljon, amelyen az embernek pihennie kell. A pihenés így sajátosan szent jelleget ölt: a hívőnek nemcsak úgy kell pihennie, ahogyan az Úr megpihent, hanem az Úrban kell pihennie, azáltal, hogy a dicséretben, a hálaadásban, a gyermeki közvetlenségben és a jegyesi barátságban visszaviszi hozzá az egész teremtést.¹⁷ A szombati nyugalommal kapcsolatban az Isten csodatetteire való „emlékezés” témája a Második Törvénykönyvben is fölmerül (5,12–15), abban a részben, ahol a parancsolat alapja nem annyira a teremtés műve, hanem inkább az Istentől jött szabadítás a kivonulásban: „Emlékezz rá, hogy Egyiptom földjén magad is rabszolga voltál, de az Úr, a te Istened erős kézzel és kinyújtott karral kivezetett. Azért parancsolta meg az Úr, a te Istened a szombat megtartását.” (MTörv 5,15) Ez a megfogalmazás az előzőnek kiegészítése: a kettő együtt nézve a teremtés és az üdvösség egységes teológiájának távlatában föltárja az „Úr napjának” értelmét. A parancs tartalma tehát elsősorban nem a munka akármilyen megszakítása, hanem Isten csodatetteinek ünneplése. Az ember pihenése az Úr napján olyan mértékben kapja meg teljes értelmét, amilyen mértékben eleven ez az Isten iránti hálával és dicséréttel teljes „emlékezés”. Ezáltal lép be az ember Isten „nyugalmanak” dimenziójába, és részesedik benne mélységesen. S így válik alkalmassá, hogy megízlelje azt az örömet, amit a Teremtő élt át a teremtés után, látva, hogy minden, amit alkotott, „nagyon jó” (Ter 1,31). A szombattól a vasárnapig¹⁸. Mivel a harmadik parancsolat ennyire lényegesen függ Isten üdvözítő műveinek emlékezetétől, a keresztények, amikor fölfogták a Krisztus által megkezdett új és végső idő eredetiségét, a szombat utáni első napot tették ünnepnappá, mert azon történt az Úr föltámadása. Krisztus húsvéti misztériuma jelenti ugyanis a kezdetek misztériumának teljes kinyilatkoztatását, az üdvtörténet csúcsát és a világ eszkatologikus beteljesedésének elővételezését. Amit Isten a teremtésben művelt s amit népe kivonulásában valósított meg, az Krisztus halálában és föltámadásában nyerte el beteljesedését, akkor is, ha mindez véglegesen a parúziában, Krisztus dicsőséges eljövetelekor fog megmutatkozni. Őbenne valósul meg teljesen a szombat „spirituális” értelme, miként Nagy Szent Gergely mondja: „Számunkra az igazi szombat a mi Megváltónk, a mi Urunk, Jézus Krisztus”.^[14] Ezért az az öröm, mellyel az emberiség első szombatján Isten szemléli a semmiből teremtett világot, most abban az örömben fejeződik ki, amellyel Krisztus a béke és a lélek ajándékát hozván megjelent övének húsvét vasárnapján (vö. Jn 20,19–23). A húsvéti misztériumban ugyanis az ember állapota s vele együtt az egész teremtés, „mely sóhajtozik és vajúdik mostanáig” (Róm 8,22), egy új „kivonulást” ismert meg Isten fiainak szabadságára, akik Krisztussal együtt kiálthatják: „Abba, Atya!” (Róm 8,15; Gal 4,6). E misztérium fényében az Ószövetség Úr napjára vonatkozó törvénye megismétlődik, kiegészül és teljesen föltáruul a föltámadott Krisztus arcán ragyogó dicsőségben (vö. 2Kor 4,6). A „szombatról” átlépünk „a szombat utáni első napra”, a hetedikről az első napra: az Úr napja Krisztus napja lesz!

MÁSODIK FEJEZET KRISZTUS NAPJA

A FÖLTÁMADOTT ÚR ÉS A SZENTLÉLEK AJÁNDÉKÁNAK NAPJA A hetenkénti húsvét¹⁹. „A vasárnapot a mi Urunk Jézus Krisztus tiszteletreméltó föltámadása miatt ünnepeljük, nemcsak húsvétkor, hanem minden héten is” – írta az 5.

sz. elején I. Ince pápa.[15] Ezzel egy már megszilárdult gyakorlatról tanúskodik, mely az Úr föltámadásának napját követően folyamatosan alakult ki. Nagy Szent Baszileosz így beszél: „Az Úr föltámadásától megtisztelt szent vasárnap, minden egyéb nap kezdete”. [16] Szent Ágoston a vasárnapot így nevezi: „a húsvét szakramentuma”. [17] A vasárnap és az Úr föltámadásának e szoros összefüggését Keleten és Nyugaton egyaránt minden Egyház határozottan hangsúlyozta. A keleti egyházakban minden vasárnap anasztaszimosz hémera, azaz a föltámadás napja, [18] s ezért az egész keresztény istentisztelet központja. E megszakítatlan és egyetemes hagyomány fényénél világosan látható, hogy az Úr napja mennyire a teremtés művében, s egészen közvetlenül Isten „nyugalmanak” misztériumában gyökerezik, mégis, hogy teljes jelentéséhez eljuthassunk, Krisztus föltámadására kell hivatkoznunk. Ez történik a keresztény vasárnapon, mely hétről hétre a hívők gondolatvilágába és életébe helyezi a húsvéti eseményt, a világ üdvösségének forrását.20. Az evangéliumok egybehangzó tanúsága szerint Jézus Krisztus halálból való föltámadása a „szombat utáni első napon” történt (Mk 16,2.9; Lk 24,1; Jn 20,1). [19] Ugyanezen a napon jelent meg a Föltámadott a két emmauszi tanítványnak (vö. Lk 24,13–35) és az összegyűlt tizenegy apostolnak (vö. Lk 24,36; Jn 20,19). Nyolc nap múlva – miként János mondja (vö. 20,26) – a tanítványok újra együtt voltak, s Jézus megjelent nekik és szenvedésének nyomait megmutatva fölismertette magát Tamással. Pünkösdkor is vasárnap volt, a zsidó húsvét utáni nyolcadik hét első napja (vö. ApCsel 2,1), amikor a Szentlélek kiárasztásával valóra vált Jézus föltámadása után apostolainak adott ígérete (vö. Lk 24,49; ApCsel 1,4–5). Ez volt az első prédikáció és az első keresztelések napja: Péter meghirdette az összegyűlt sokaságnak Krisztus föltámadását, és „akik megfogadták a szavát, megkeresztelkedtek” (ApCsel 2,41). Az Egyház epifániája volt e nap, mely úgy jelent meg, mint a nép, amelyben Isten szétszórt fiai minden különbségre való tekintet nélkül egységet találnak. **A hét első napja**21. A „szombat utáni első nap,” a hét első napja az apostolok idejétől ezen az alapon kezdte meghatározni Krisztus tanítványainak életritmusát (vö. 1Kor 16,2). A „szombat utáni első nap” volt az is, amikor a troászi hívek összegyűltek „kenyértörésre”, s Pál elbúcsúzott tőlük és föltámasztotta Eutichuszt, aki kiesett az ablakból és meghalt (vö. ApCsel 20,7–12). A Jelenések Könyve arról tanúskodik, hogy a hét első napját így nevezték: az „Úr napja” (1,10). Ettől kezdve ez lett a keresztények egyik megkülönböztető jegye a világban. A 2. sz. elején Büthnia helytartója, az ifjabb Plinius megjegyezte, hogy a keresztényeknek az a szokása, hogy „egy meghatározott napon napkelte előtt összegyűlnek és Krisztusnak mint Istennek himnuszt énekelnek.” [20] S valóban, amikor a keresztények az Úr napja kifejezést használták, a húsvéti üzenetből fakadó tartalom teljességét értették rajta: „Jézus Krisztus az Úr” (Fil 2,11; vö. ApCsel 2,36; 1Kor 12,3). Ezzel Krisztusnak ugyanazt a megszólítást adták, mellyel a Hetvenes fordítás az Ószövetségi szövegekben Isten nevét, a JHVH-t adta vissza, amit nem volt szabad kiejteni.22. Az Egyház első évszázadaiban a napok hetes ritmusát nem ismerték mindenütt, ahol az evangélium elterjedt, s a görög és római kalendárium ünnepnapjai nem estek egybe a keresztény vasárnappal. Ez nem kis nehézséget okozott a keresztényeknek az Úr hetenként visszatérő napjának megtartásában. Innen érthető, hogy a hívőknek miért kellett napkelte előtt összegyűlniük. [21] Az Újszövetségre alapuló és az ószövetségi kinyilatkoztatáshoz kapcsolódó heti ritmushoz való hűség azonban kötelező volt. Gyakran hangsúlyozzák ezt az apológéták és az egyházatyák írásaikban és prédikációikban. A húsvéti misztériumot azokkal a szentírási helyekkel világították meg, melyekkel Szent Lukács szerint (vö. 24,27. 44–47) a föltámadott Krisztus magyarázta a tanítványoknak. E szövegek fényénél a föltámadás napjának ünneplése tanító és szimbolikus jelleget öltött, és alkalmasnak bizonyult arra, hogy a keresztény misztérium egész újdonságát kifejezze. **Fokozatos elszakadás a szombattól**23. Épp ez az újdonság sürgette az első századok katekézisét a vasárnap pontos meghatározására a zsidó szombattal szemben. Szombatonként a zsidóknak össze kellett gyűlniük a zsinagógában, s megtartották a törvényben előírt nyugalmat. Az apostolok, különösen Szent Pál, kezdetben továbbra is eljártak a zsinagógába, hogy „a próféták minden szombaton olvasott szavait” (ApCsel 13,27) magyarázva hirdessék Jézus Krisztust. Egyes közösségekben megfigyelhető a szombat megtartása és a vasárnap ünneplése együtt. Azonban

nagyon hamar egyre világosabban elkülönült egymástól a két nap, főként a zsidóságból megtért azon keresztények követelésének ellenhatásaként, akik meg akarták tartatni a régi törvényt. Antiochiai Szent Ignác írja: „Ha tehát azok, akik a régi életrendben nevelkedtek, eljutottak a remény újdonságára, ne a szombatot tartsák, hanem éljenek az Úr napja szerint, mely napon fölkelt életünk általa és halála által, amit egyesek tagadnak, mely misztérium által nyertük el a hitet, és ezért tartunk ki, hogy Jézus Krisztus, egyetlen tanítónk tanítványainak találtsunk. Hogyan élhetnénk nélküle, akinek a próféták is tanítványai voltak a Lélekben, és mint tanítót várták?”^[22] Szent Ágoston megállapítja: „Ezért az Úr is megjelölte pecsétjével a maga napját, mely a harmadik a szenvedése után. E nap a hetes ciklusban a nyolcadik a hetedik után, azaz a szombat után, és a hét első napja.”^[23] A vasárnap és a zsidó szombat különbsége egyre inkább beépült az egyházi tudatba, de a történelem bizonyos szakaszaiban a munkaszünet kötelezettségének hangsúlyozása miatt megfigyelhető az Úr napjának bizonyos „szombatosító” irányzata. Voltak olyan keresztény közösségek is, amelyekben a szombatot és a vasárnapot úgy tartották meg, mint „testvér napokat”.^[24] [Az új teremtés napja](#)²⁴. A keresztény vasárnap szembesítése a sajátosan ószövetségi szombati szemlélettel jelentős teológiai elmélyülés kiindulópontja lett. Erős megvilágításba került a föltámadás és a teremtés kapcsolata. A keresztény gondolkodás számára ugyanis önkénytelenül adódott „a hét első napján” történt föltámadás összekapcsolása a kozmikus hét – melyben a Teremtés Könyve elmondja a teremtés elbeszélését – első napjával (vö. Ter 1,1–2.4): a fény teremtésének napjával. Ez az összefüggés készítette a föltámadás olyan értelmezésére, hogy az egy új teremtés kezdete, melynek a dicsőséges Krisztus a zsengeje, mivel Ő „minden teremtmény elsőszülötte” (Kol 1,15) és „az elsőszülött a halottak közül” (1,18).²⁵ A vasárnap az a nap, melyen a kereszténynek emlékeznie kell az üdvösségre, melyet a keresztségben kapott, s mely által Krisztusban új emberré vált. „Vele eltemetkeztek a keresztségben és benne föl is támadtak annak az Istennek az erejében vetett hit által, aki Őt a halálból föltámasztotta” (Kol 2,12; vö. Róm 4,4–6). A liturgia hangsúlyozza a vasárnap e keresztségi jellegét, részben azért, hogy szorgalmazza, hogy a húsvéti vigilián kívül ezen a napon kereszteljünk, „amikor az Egyház megemlékezik az Úr föltámadásáról”;^[25] részben szorgalmazva a mise kezdetekor a szenteltvízzel való meghintés szertartását mint bűnbánati aktust, mely a keresztségre, a keresztény élet születésére emlékeztet.^[26] [A nyolcadik nap, az örökkévalóság előképe](#)²⁶. Másrészt az a tény, hogy a szombat a hét hetedik napja, alapot adott arra, hogy az Úr napját az egyházatyák által nagyon kedvelt szimbolikus értelmezéssel a „nyolcadik napnak” is lássuk. Azaz a hét folytatásaként olyan egyedülálló és transzcendens helyzetű napnak, melyen az időnek nemcsak a kezdetére, hanem a végére, az „eljövendő örökkévalóság” kezdetére is emlékeztet. Szent Baszileosz magyarázza, hogy a vasárnap azt a teljesen egyedülálló napot jelzi, mely a jelenlegi időt fogja követni, a határtalan napot, melynek nincs se reggele, se estéje, az el nem múló időt, mely nem tud öregedni; a vasárnap a végtelen élet állandó hírnöke, mely elteti a keresztények reményét, és bátorítja őket zarándokútjukon.^[27] Szent Ágoston az utolsó nap távlatában – mely beteljesíti a szombat előképi szimbolikáját – zárja Vallomásait, amikor az eszkatonról úgy beszél, hogy az „a nyugalom békéje, a szombat békéje, az alkony nélküli béke”.^[28] A vasárnapnak, az „első” s ugyanakkor a „nyolcadik” napnak az ünneplése a keresztény embert az örök élet felé irányítja.^[29] [Krisztus, a világosság napja](#)²⁷. E krisztusközpontú szempontból érthető meg egy másik szimbolikus jelentés, amit az az Úr napjának a hívő gondolkodás és a lelkipásztori gyakorlat tulajdonít. Egy bölcs lelkipásztori megfontolás arra készítette az Egyházat, hogy tegye kereszténnyé a vasárnap számára a dies Solis, a „Nap napja” elnevezést, amellyel a pogány rómaiak jelölték e napot, s még mai nyelvekben is feltűnik.^[30] Így vonták ki a hívőket azoknak a kultuszoknak csábító hatása alól, amelyek a Napot istenítették és e nap ünneplését Krisztusra, az emberiség igazi „Napjára” irányították. Szent Jusztinosz amikor a pogányoknak írt, a szokásos „Nap napján” kifejezéssel élt annak jelölésére, hogy a keresztények mikor gyűlnek össze,^[31] de a kifejezésnek ekkor a hívők számára már új, teljesen evangéliumi tartalma volt.^[32] Krisztus ugyanis a világ világossága (vö. Jn 9,5; 1,4–5.9) és föltámadásának emléknapja dicsősége ragyogásának állandó visszfénye az idő hetes forgásában. A vasárnap mint a

föltámadott Krisztus győzelmétől megvilágított nap megjelenik a Liturgia Horarumban^[33] és különös hangsúlyt kap a virrasztásban, ami a keleti liturgiákban előkészíti és bevezeti a vasárnapot. E napon összegyűlve az Egyház nemzedékről nemzedékre magáévá teszi Zakariás csodálkozását, amikor Krisztusra tekintve úgy beszél róla mint fölkelő Napról, „hogyan megvilágosítsa azokat, kik a sötétségben és a halál árnyékában” ülnek (Lk 1,78-79) és átéli Símeon örömét, aki karjában tarthatta az isteni Gyermecket, aki eljött „világossággal a pogányok megvilágosítására”(2,32). A Szentlélek ajándékának napja²⁸. A vasárnapot, a világosság napját, a Szentlélekre gondolva a „tűz” napjának is nevezhetjük. Krisztus világossága ugyanis szorosan összefügg a Szentlélek „tüzével”, s mindkét kép a keresztény vasárnap tartalmát fejezi ki.^[34] Amikor Húsvét estéjén Jézus megjelent apostolainak, rájuk lehelt és mondta: „Vegyétek a Szentlelket. Akiknek bűnét megbocsátjátok, bocsánatot nyernek, akikét megtartjátok, megvannak tartva.” (Jn 20,22–23.) A Szentlélek kiárasztása volt a Föltámadott nagy ajándéka apostolai számára Húsvét vasárnapján. Akkor is vasárnap volt, amikor ötven nappal a föltámadás után a Szentlélek erővel szállt le „mint heves szélvész”, s mint „tűz” (ApCsel 2,23) a Máriával együtt lévő apostolokra. A Pünkösd nem csak egyedülálló esemény, hanem misztérium, mely állandóan élteti az Egyházat.^[35] Bár ennek az eseménynek az évenkénti ünneplésben megvan a maga nagy liturgikus jelentősége, amellyel lezárul a „nagy vasárnap”,^[36] a húsvéti misztériummal való szoros kapcsolata miatt benne rejlik minden vasárnap tartalmában is. A „hét húsvétja” így bizonyos módon a „hét pünkösdje”, is lesz, amelyben a keresztények átéli az apostolok örömteli találkozását a Föltámadottal és engedik, hogy az ő Lelkének lehellete éltesse őket.A hit napja²⁹. Mindezen sajátságok következtében a vasárnap úgy jelenik meg mint kiemelkedő módon a hit napja. E napon a Szentlélek, az Egyház élő „emlékezete” (vö. Jn 14,26) a Föltámadott első megjelenéséből olyan eseményt formál, amely megújul Krisztus minden tanítványának „mai napján”. Amikor a vasárnap összegyűltek ott vannak az Úr színe előtt, a hívők Tamáshoz hasonlóan hallják a felszólítást: „Tedd ide az ujjadat és lásd a kezeimet; nyújtsd ki a kezedet és tedd az oldalamba, és ne légy hitetlen, hanem hívő!” (Jn 20,27.) Igen, a vasárnap a hit napja. Ezt hangsúlyozza az is, hogy a vasárnapi eucharisztia, mint a liturgikus ünnepléseknek általában, része a hitvallás. Az elmondott vagy elénekelt Krédó nyilvánvalóvá teszi a vasárnap keresztségi és húsvéti jellegét, és olyan nappá avatja, melyen a megkeresztelt ember, fölelevenítve a keresztségi ígéreteket sajátos jogcímen megújítja Krisztushoz és az evangéliumhoz tartozását. Amikor hallgatja az Igét és magához veszi Krisztus Testét, szemléli a „szent jelekben” jelenlévő föltámadott Jézust és Tamás apostollal együtt vallja: „Én Uram, én Istenem!” (Jn 20,28.)Mással nem helyettesíthető nap³⁰. Ezek után érthető, hogy korunk minden nehézsége ellenére is miért kell e napot megőriznünk és mindennek előtt mélyen át kell élnünk. Egy harmadik század elején élt keleti szerző tudósít arról, hogy a hívők már akkoriban mindenütt rendszeresen megszentelték a vasárnapot.^[37] A spontán gyakorlatból később jogilag szentesített törvény lett: az Úr napja hetekre tagolta a Egyház kétezer éves történetét. Elgondolható-e, hogy a jövőjét továbbra is ne határozza meg? Korunk problémái, melyek nehézzé tehetik a vasárnap kötelezettségének teljesítését, nem akadályozzák az Egyházat abban, hogy érzékenyen és anyai módon figyeljen gyermekei helyzetére. Ezért az Egyház különösen kötelességének érzi új katechetikai és lelkipásztori megoldások megtalálását, hogy rendes körülmények között egyetlen gyermeke se legyen megfosztva a kegyelem áradásától, amit az az Úr napjának ünneplése hoz magával. Ugyanebben a szellemben a II. Vatikáni Zsinat, amikor állást foglalt a polgári naptár reformjával kapcsolatban az egyházi naptár reformelképzeléseiről, kijelentette, hogy „csak azokat nem ellenzi, amelyek megtartják a hét napos hetet a vasárnappal együtt”.^[38] A harmadik évezred küszöbén a keresztény vasárnap megünneplése – tartalma és sajátosságai, s a hit alapjaival való kapcsolatának következtében – a keresztény mivolt jellegzetesége marad.

HARMADIK FEJEZET

AZ EGYHÁZ NAPJA

AZ EUCHARISZTIKUS KÖZÖSSÉG A VASÁRNAP SZÍVE A Föltámadott jelenléte 31. „Én veletek vagyok minden nap a

világ végezetég” (Mt 28, 20). Krisztus ezen ígérete változatlanul visszhangzik az Egyházban, mely ebben hordozza életének termékeny titkát és reményének forrását. A vasárnap mint a föltámadás napja nem csupán egy régmúlt esemény emlékezte: a Föltámadott övéi közötti élő jelenlétének ünneplése. Hogy e jelenléte megfelelően hirdessük és átélhessük, nem elegendő, ha Krisztus tanítványai magányosan imádkoznak és a szívük mélyén emlékeznek Krisztus halálára és föltámadására. Mindazok ugyanis, akik megkapták a keresztség kegyelmét nem csak egyéni jogcímen igazultak meg, hanem mint Krisztus titkos testének tagjai, mint olyanok, akik beléptek Isten népébe.^[39] Fontos tehát, hogy összegyűljenek és megjelenítsék az Egyházat, az ekkléziát, azt a közösséget, melyet a föltámadott Krisztus hív össze, aki azért áldozta föl az életét, hogy „Isten szétszórt fiait összegyűjtse” (Jn 11,52). A keresztények „egyek” lettek Krisztusban (vö. Gal 3,28) a Szentlélek ajándéka által. Ez az egység kiemelkedő módon mutatkozik meg akkor, amikor a hívek összegyűlnek: tudatosodik bennük és tanuságot tesznek a világnak arról, hogy „minden népből, nyelvből és nemzetből” (ApCsel 5,9) való megváltott emberekből épülő népet alkotnak. Krisztus tanítványainak közösségében állandósul az időben az első keresztény közösség képe, amelyet Szent Lukács úgy mutat be, hogy az első megkereszteltek „állhatatosan kitartottak az apostolok tanításában és közösségében, a kenyértörésben és az imádságban” (APCsel 2,42). Az eucharisztikus közösség³². Az Egyház életének az Eucharisztia nem csupán intenzív kifejezője, hanem bizonyos értelemben a „születési” helye is.^[40] Az Eucharisztia táplálja és alakítja az Egyházat: „Mi ugyanis sokan egy kenyér, egy test vagyunk, mivel mindnyájan egy kenyérből részesülünk” (1Kor 10,17). Mivel ilyen élő kapcsolatban van az Úr Testének és Vérének szentségével, az Egyház misztériumát leginkább az Eucharisziában hirdetjük, ízleljük és éljük át.^[41] Az Eucharisztia lényegi, egyházi dimenziója minden szentmisében megvalósul. De fokozottan mutatkozik meg azon a napon, amikor az egész közösséget összehívják az Úr föltámadásának emlékezetére. A Katolikus Egyház Katekizmusa kifejezetten tanítja, hogy „az Úr napjának és Eucharisziájának vasárnapi megünneplése az Egyház életének középpontja” (2177).³³ Épp a vasárnapi szentmisén élik át a keresztények újra különös intenzitással az apostolok húsvét esti élményét, amikor a Föltámadott megjelent közöttük (vö. Jn 20,19). A tanítványok kis csoportjában, ami az Egyház zengéje volt, bizonyos módon jelen volt Isten mindenkori népe. Tanuságtételük révén árad a hívők minden nemzedékére Krisztusnak a béke messiási ajándékával bővelkedő üdvössége. E békét Ő a vére árán szerezte és a Szentlélekkel együtt ajándékozza: „Békeség nektek!” Abban, hogy Krisztus „nyolc nap mulva” (Jn 20,26) tér vissza hozzájuk újra, gyökerében már látható a keresztény közösség szokása, hogy minden nyolcadik napon, az Úr napján, vagyis vasárnap összejönnek, hogy megvallják föltámadásába vetett hitüket és összegyűjtsék az általa ígért boldogság gyümölcseit: „Boldogok, aki nem láttak, mégis hisznek” (Jn 20,29). A Föltámadott megjelenései és a Eucharisztia közötti szoros összefüggésre utal Lukács evangéliuma az emmauszi tanítványok történetével. Maga Krisztus csatlakozott hozzájuk, bevezette őket az Írások megértésébe s végül asztalhoz ült velük. Akkor ismerték föl, amikor „kezébe vette kenyeret, megáldotta, megtörte és nekik adta” (24,30). Jézus gesztusa az elbeszélésben ugyanaz, mint a utolsó vacsorán, s ez világosan utal a „kenyértörésre”, ahogyan az első keresztény nemzedék az Eucharisziát nevezte. A vasárnapi Eucharisztia³⁴. Kétségtelen, hogy a vasárnapi Eucharisziának nincsenek a más napokon ünnepelt szentmisétől különböző szabályai és nem is szakítható el a liturgikus és szentségi élet egészétől, ami természete szerint az Egyház megnyilvánulása.^[42] E megnyilvánulás legkifejezőbb pillanata az, amikor az egyházmegyei közösség imádságban összegyűlik Pásztora körül: „Az Egyház a legkiválóbb módon akkor lesz láthatóvá, amikor Isten szent népe teljesen és tevékenyen részt vesz a közös liturgiában, mindenekelett az Eucharisztia ünneplésében, az egységes imádságban az egyetlen oltár körül, melynél a közösség élén ott áll a papságtól és segédkezőitől körülvevett püspök.”^[43] A püspökkel és az egész egyházi közösséggel való kapcsolat a hét minden egyes napján minden szentmisében megmutatkozik, akkor is, ha nem a püspök vezeti a liturgiát. Ezt fejezi ki a püspök nevének említése a szentmise kánonjában. A vasárnapi Eucharisztia azonban a közösség kötelező

részvételével és ünnepélyességével mégis különbözik, mert „azon a napon történik, amelyen Krisztus legyőzte a halált és tulajdon halhatalan életében részesített minket”.^[44] Ezért különös hangsúllyal mutatkozik meg egyházi jellege és válik mintává minden eucharisztikus ünneplés számára. Minden közösség, melynek tagjai összegyűlnek a „kenyértörésre”, úgy tapasztalja a szentmisét mit helyet, ahol az Egyház misztériuma konkrétan megvalósul. Ugyanakkor az ünneplésben a közösség kitárul az egyetemes Egyházzal való közösségre,^[45] mert azért könyörög, hogy az Atya emlékezzék meg „az egész földön elterjedt Egyházzal” és növelje azt a hitben és a szeretetben a Pápa, az egyes egyházak püspökei és az összes hívők egységében a szeretet tökéletességéig.^[46] Az Egyház napja³⁵. Az Úr napja így az Egyház napja is. Ebből érthető, hogy miért kell a lelkipásztorkodásban annyira hangsúlyozni a vasárnapi szentmise közösségi jellegét. Miként egy más alkalommal volt módom emlékeztetni rá, a plébánia összes tevékenységei között „egyik sem annyira hatásos és éltető a közösség számára, mint az Úr napjának és Eucharisztiajának vasárnapi ünneplése”.^[47] Ezért sürgetett a II. Vatikáni Zsinat: „Fáradozni kell azért, hogy a plébániai közösségi érzés különösen a vasárnapi mise együttes megünneplésében mutakozzék meg.”^[48] Ennek egyenes folytatását jelentik a későbbi liturgikus eligazítások, melyek kérik, hogy vasárnap és ünnepnapokon az egyéb templomok és kápolnák miserendjét hangolják össze a plébániatemplom szentmiséivel, azért, hogy „ápolják az egyházas közösségi érzést, amely különösen is megnyilvánul és erősödik a vasárnapi szentmisében akár a püspök körül a székesegyházban akár a plébániatemplomban, ahol a plébános a püspök helyettese.”^[49]³⁶. A vasárnapi szentmise közössége az egység kiváltságos helye: az egység szentségét ünnepli ugyanis, ami mélyen meghatározza az Egyházat, az Atya a Fiú és Szentlélek egységében és egységéből összegyűlt népet.^[50] Amikor a szülők gyermekeikkel együtt veszik körül az Ige és a Élet Kenyerének asztalát, a keresztény családok saját identitásuk és család-egyházi szolgálatuk egyik legszebb megnyilatkozását élik át.^[51] Elsősorban a szülők feladata, hogy ráneveljék gyermekeiket a vasárnapi szentmisén való részvételre. A katekéták segítik őket ebben azáltal, hogy növendékeiket a katekézissel bevezetik a szentmisébe és megmagyarázzák a vasárnapi szentmise kötelező voltának mély indítékait. Hozzájárulhatnak ehhez, ha a körülmények javallják, a liturgikus előírásokban felkinált különféle gyermekmisék is.^[52] A plébániának mint „eucharisztikus közösségnek”^[53] vasárnapi szentmiséjén helyes ha jelen vannak a területen működő különféle csoportok, mozgalmak, társulatok, kisközösségek. Így kapnak alkalmat arra, hogy az egyházi felsőbbtség iránti engedelmisségben megtapasztalják azt, ami törvényes sajátosságaikon túl mindannyiukban közös.^[54] Éppen ezért vasárnaponként, az összejövetel napján nem kell szorgalmazni a kis csoportok miséit: nem csak azért, hogy el ne vonják a papokat a plébániai közösségek számára szükséges szolgáltatótól, hanem azért is, hogy az egyházi közösség életét és egységét őrizték és előmozdítsák.^[55] A részegyházak Püspökei bölcs körültekintésére tartozik, hogy – figyelembe véve a sajátos nevelési és lelkipásztori szempontokat, a személyek és a csoportok javát, s főként a gyümölcsöket, amik az egész közösség számára fakadhatnak – jóváhagyjanak esetleges és pontosan meghatározott eltéréseket ettől az általános elvtől.Zarándok nép³⁷. Az Egyház időben zajló zarándokútja szempontjából a Krisztus feltámadására hivatkozás és az ünnepi megemlékezés hetenkénti visszatérése segítik ébren tartani Isten népe eszkatologikus jellegének és zarándok természetének tudatát. Az Egyház ugyanis vasárnapról vasárnapra halad előre az Úr utolsó napja, a vég nélküli vasárnap felé. Krisztus eljövételének várása ugyanis bele van írva az Egyház misztériumába^[56] és minden szentmisében feltűnik. De a vasárnap, mivel különlegesen emlékezik meg a föltámadott Krisztus dicsőségéről, nagyobb hangsúllyal idézi föl az ő „visszatérésének” eljövendő dicsőségét is. Ettől a vasárnap olyan nappá válik, amelyen az Egyház – világosabban kifejezve „menyasszony” természetét – bizonyos módon elővételezi a mennyei Jeruzsálem eszkatologikus valóságát. Összegyűjtve gyermekeit az eucharisztikus közösségbe és nevelve őket az „Isteni Jegyes” várására, mintegy „gyakorolja vágyát”,^[57] miközben ízleli az új ég és az új föld örömét, amikor majd a szent város, az új Jeruzsálem alászáll az égből, Istentől „és oly szép, mint a vőlegényének felékesített menyasszony” (Jel 21,2).A remény napja³⁸. Ebből a szempontból

ha a vasárnap a hit napja, nem kevésbé a keresztény remény napja is. „Az Úr vacsorájában” való részesezés ugyanis a Bárány eszkatologikus mennyegzős lakomájának (vö. Jel 19,9) elővételezése. Amikor a keresztény közösség ünnepli a föltámadott és mennybe fölment Krisztus emlékezetét, „reménykedve várjuk az örök boldogságot és Üdvözítőnknek, Jézus Krisztusnak dicsőséges eljövételét”.^[58] Ha a keresztény reményt a vasárnapi szentmise ritmusa élteti és táplálja, kovásza és világossága lesz az emberi reménynek. Ezért az „egyetemes könyörgésekbe” nem csak a keresztény közösség, hanem az egész emberiség szükségleteit is belefoglaljuk. Az Eucharisztia ünneplésére összegyűlt Egyház így tanuságot tesz a világnak arról, hogy „magáévá teszi a mai ember, főként a szegények és a szenvedők örömét és reményét, szomorúságát és félelmét”.^[59] Végül a vasárnapi eucharisztikus felajánlással megkoronázva a tanuságtételt, melyet gyermekei a hét minden napján munkájukban és az élet különféle dolgaiban törekszenek tenni az Evangélium hirdetésével és a szeretet gyakorlásával, az Egyház a legkifejezőbb módon mutatja meg, hogy „az Istennel való bensőséges egyesülés és az egész emberi nem egységének jele és eszköze, mintegy szentsége”.^[60]Az Ige asztala³⁹. A vasárnapi szentmisén, mint minden egyéb szentmisén is, a Föltámadottal való találkozás azáltal jön létre, hogy részeseződünk az Ige és az Élet Kenyerének kettős asztaláról. Az Ige asztaláról való részesezés adja az üdvösség történetének, főként a húsvéti misztériumnak azt a megértését, amit maga a feltámadott Jézus adott át tanítványainak: ő az, aki jelenvalóként beszél igéjében „amikor az Egyházban olvassuk a Szentírást”.^[61] Az Élet Kenyerének asztalán a haláláról és feltámadásáról való megemlékezés által válik valóra a feltámadott Úr valóságos, lényegi és maradandó jelenléte és ajánljuk fel áldozatul az élet kenyerét, mely az örök dicsőség záloga. A II. Vatikáni Zsinat emlékeztet rá, hogy „az Ige liturgiája és az Eucharisztikus liturgia oly szorosan összetartozik, hogy egyetlen istentiszteleti aktust alkotnak”.^[62] Ugyanez a zsinat azt is megszabta, hogy „Isten igéjének asztala gazdagabban legyen megterítve a hívők számára, ezért a Biblia kincseit jobban föl kell tární”.^[63] Továbbá elrendelte, hogy a vasárnap és parancsolt ünnepeken a homília csak súlyos ok miatt maradhat el.^[64] Ezen intézkedéseket a liturgikus reform hűségesen végrehajtotta, amiről VI. Pál pápa a vasárnapi és ünnepi bőségesebb szentírási olvasmányokról szólva ezt írta: „Mindez azért történt, hogy egyre fokozódjék a hívekben „ az éhség az Úr szavának hallgatására” (Ám 8,11), ami a Szentlélek vezetésével az új szövetség népét az Egyház tökéletes egysége felé viszi előre.”^[65]⁴⁰. Miközben több mint 30 évvel a Zsinat után gondolkodunk a vasárnapi Eucharisztiairól, meg kell vizsgálnunk, hogy miként hirdetjük Isten Igéjét, s hogy Isten népében valóban növekszik-e a Szentírás ismerete és szeretete.^[66] Az ünneplés és az élő megtapasztalás kölcsönös kapcsolatban áll egymással. Egyrészt a Zsinat által felkínált lehetőségnek, hogy a közösség anyanyelvén hirdessük Isten Igéjét, „új felelősséget” kell ébresztenie az Ige iránt, felragyogtatva „még az olvasás és az éneklés módjában is a szent szöveg sajátos jellegét”.^[67] Másrészt a hirdetett Ige hallgatását jól elő kell készíteni a hívők lelkében a Szentírás megfelelő megismertetésével, sőt, ahol lelkipásztorilag lehetséges, a szentírási részek, főként az ünnepi miséken olvasott szakaszok elmélyítését szolgáló sajátos kezdeményezésekkel. Ha ugyanis imádságos és az egyházi magyarázat iránt tanulékony lélekkel végzett szentírásolvasás^[68] nem táplálja az egyesek és a családok lelki életét, Isten Igéjének pusztán liturgikus hirdetése nehezen fogja megteremni a remélt gyümölcsöket. Nagyon dicséretesek tehát azok a kezdeményezések, melyekkel a plébániai közösség mindazon tagjai, akik részt vesznek a szentmisén – papok, asszisztensek, hívek^[69] – már a hét folyamán előkészítik a vasárnapi liturgiát azzal is, hogy előre elgondolkoznak az elhangzó szentírási szövegeken. A cél az, hogy az egész ünneplés – ami imádság, meghallgatás, ének és nem csak homília – fejezze ki valamiképpen a vasárnapi liturgia üzenetét, hogy a lehető legnagyobb hatással legyen minden résztvevőre. Nyilvánvalóan nagy az Ige szolgálatát végzők felelőssége. Az ő feladatuk, hogy imádsággal és a szent szöveg tanulmányozásával jól készüljenek föl az Úr igéjének magyarázatára. Tartalmát hűségesen adják tovább és jól aktualizálják korunk embereink kérdéseire és életére.⁴¹ Nem szabad megfeledkeznünk arról, hogy Isten Igéjének liturgikus hirdetése, főleg a szentmise keretében nem csupán az elmélkedés és a katekézis alkalma, hanem Isten

dialógusa népével; dialógus, amelyben elhangzanak az üdvösség csodatettei és a Szövetség követelményei. Isten népe érzi, hogy a szeretet e dialógusában hálával és dicsérettel kell válasszolnia, ugyanakkor hűségét állandóan „megtérésre” törekedve kell bizonyítani. A vasárnapi együttlét így a keresztségi ígéretnek belső megújítására készítet, melyek burkoltan benne vannak az elmondott Hiszekegyben, a húsvéti vigiliában vagy a szentmisében történő kereszteléskor pedig kifejezetten is elhangzanak. Így a vasárnapi szentmisében történő igehirdetés magára ölti azt az ünnepélyességet, mely már az Ószövetségben is megvolt a Szövetség megújításának pillanataiban, amikor felolvasták a Törvényt Izrael közösségét pedig felszólították – mint a pusztában a Sínai-hegy lábánál (vö. Kiv 19,7–8; 24,3.7) –, hogy adja válasszul a maga „igen-jét”, megújítván, hogy Isten hűségét és az ő parancsainak megtartását választják. Isten ugyanis amikor szól hozzánk, várja a válaszunkat: a választ, amit Krisztus a maga „Amen”-jével helyettünk is megadott (vö. 2Kor 1,20–22), s melyet a Szentlélek megszólaltat bennünk oly módon, hogy amit hallunk, mélységesen áthassa az életünket.^[70][Krisztus Testének asztala](#)⁴². Az Igének asztala természetesen oda vezet az eucharisztikus Kenyér asztalához és felkészíti a közösséget, hogy tapasztalja meg gazdagságát, mely a vasárnapi Eucharisziában különösen is ünnepi természetű. Az egész közösség ünnepi hangulatú összejövetelén az Úr napján az Eucharisztia jobban láthatóvá teszi mint a többi napokon, hogy a Szentlélek segítségével az Egyház – Krisztussal egyesülve és az egész emberiség hangjaként – hogy fordul a „nagy hálaadással” az Atyához. A heti ritmus arra készítet, hogy hálával emlékezzünk az éppen elmúlt napokra, Isten világosságában újra tekintsük át azokat és adjunk hálát a számtalan ajándékért „Krisztus által, Krisztussal és Krisztusban a Szentlélekkel egységben” dicsőítvén az Atyát. A keresztyén közösségben így újra tudatosodik, hogy minden Krisztus által és Őbenne teremtett (vö. Kol 1,16; Jn 1,3). Ő a szolga alakjában jött el, hogy megossa velünk és megváltsa emberi természetünket, s őbenne foglaltaik össze minden (vö. Ef. 1,10), hogy áldozattá váljon az Atya Isten előtt, akitől minden élet és létezés származik. Amikor pedig Isten népe a maga Amenjével csatlakozik az eucharisztikus doxológiához, hitével és reményével az eszkatologikus cél felé fordul, amikor Krisztus „átadja az Országot az Atyának....hogy Isten legyen minden mindenben” (IKor 15,24.28)⁴³. E „fölfelé irányuló” mozgás minden szentmisében jelen van, s hálával és reménnyel teli, örömdetes eseményné teszi, de különös hangsúlyt kap a vasárnapi szentmisében a feltámadásról való megemlékezés miatt. Másrészt az „eucharisztikus” öröm, mely „fölemeli szívünket” annak a „lefelé irányuló” mozgásnak a gyümölcse, mellyel Isten fordult felénk. Ez a leszállás maradóan meghatározza az eucharisztikus áldozatot, a kenószisz misztériumának legnagyobb megnyilvánulását és ünneplését; a megalázkodását, amellyel Krisztus „megalázta magát engedelmesen mindhalálig, mégpedig a kereszthalálig.” (Fil 2,8.)A szentmis ugyanis a keresztdozat eleven megjelenítése. A kenyér és a bor színe alatt – melyekre lehívtuk a Szentlélek kiáradását, aki a konzekráló szavakban páratlan hatással működik – Krisztus ugyanúgy ajánlja föl magát az Atyának, mint ahogy a kereszten tette. „A misében végbemenő isteni áldozatban ugyanaz a Krisztus áldoztatik föl vérontás nélkül, aki a keresz oltárán vérét ontva egyszer ajánlotta föl magát”^[71] Krisztus a maga áldozatához kapcsolja az Egyház áldozatát: „Az Eucharisziában Krisztus áldozata Teste tagjainak áldozata is lesz. A hívők élete, istendicsérete, szenvedése, imádsága és munkája egyesül Krisztus életével, szenvedésével, imádságával és munkájával, és az ő teljes odaadásával, és ezáltal új értéket nyer.”^[72] Az egész közösség részvétele különösen láthatóvá válik a vasárnapi összejövetelen, mely alkalmat ad arra, hogy az elmúlt hét minden emberi terhét oda hozzuk az oltárra.[Húsvéti lakoma és testvéri találkozás](#)⁴⁴. Ez az összhang azután különlegesen fejeződik ki a húsvéti lakomában, ami sajátos jellemzője az Eucharisziának, melyben Krisztus önmagát adja eledelül. Ugyanis „Krisztus éppen ezért bízza Egyházára ezt az áldozatot, hogy a hívek részesedjenek belőle, akár hittel és szeretettel lelkiileg, akár a szentáldozásban szentségileg. Az Úr vacsoráján való részvétel mindig közösség Krisztussal aki értünk ajánlja föl magát áldozatul az Atyának.”^[73] Ezért az Egyház ajánlja híveinek, hogy ha szentmisén vesznek részt, áldozzanak, de legyenek kellően felkészülve, s ha súlyos bűn terheli lelkiismeretüket, kérjék Isten bocsánatát a bűnbánat szentségében,^[74] annak szellemében, amire Szent Pál

emlékeztette a koritusi híveket (vö. 1Kor 11,27–32). Az áldozásra szóló meghívás nyilvánvalóan fokozottan érvényes a vasárnapi és ünnepnapok szentmisék esetében. Emellett fontos tudatosítanunk, hogy a Krisztussal való közösség milyen szorosan összefügg a testvérekkel való közösséggel. A vasárnapi eucharisztikus közösség a testvériség megnyilvánulása, amit a szentmisének világosan ki kell fejeznie, természetesen tiszteletben tartva a liturgikus cselekmény sajátos stílusát. Ezt szolgálja az egész közösség szükségleteit figyelembe vevő imádság. A békecsók, mely a latin szertartásban nagyon kifejezően a szentáldozás előtt van, különösen kifejező gesztus, mely felszólítja a híveket, hogy fejezzék ki egyetértésüket az áldozatban történetekkel [75] s a készséget az egymás iránti szeretetre, mely részesedés az egy kenyérből, emlékezve Krisztus szavára: „Ha tehát ajándékot akarsz az oltáron följánlani, és ott eszedbe jut, hogy embertársadnak valami panaszja van ellened, hagyd ott ajándékodat az oltár előtt, s menj, előbb békülj ki embertársaddal, azután térj vissza, és ajánld föl ajándékodat.” (Mt, 5,23–24) A misétől a misszióig 45. Az Élet kenyere magukhoz véve készülnek fel Krisztus tanítványai arra, hogy a Föltámadott és Szentlélek erejével szembenézzenek mindennapi életük feladataival. A hívő lélek számára ugyanis, aki felfogta a történetet, a szentmise nem csak annyi, ami a templomba tartozik. A föltámadás első tanúhoz hasonlóan a keresztények, akik vasárnapoként összegyűlnek, hogy átéljék és megvallják a Föltámadott jelenlétét, arra hivatottak, hogy mindennapi életükkel az Evangélium hirdetői és tanúi legyenek. Az áldozás utáni könyörgés és a befejező szertartás – az áldás és a elbocsátás – különös jelentőséget nyer, mert általuk mindazok, akik részesedtek az Eucharisziában jobban érezhetik a rájuk bízott felelősség súlyát. A szentmise végeztével Krisztus tanítványa azzal a feladattal térl vissza mindennapos környezetébe, hogy egész életéből ajándék, Istennek kedves lelki áldozat legyen (vö. Róm 12,1). Adósnak érzi magát testvérei felé mindazért, amit a szentmisében kapott, éppen úgy mint az emmauszi tanítványok, akik, miután felismerték a föltámadott Krisztust a „kenyértörésben”, érezték, hogy azonnal vissza kel téniük testvéreikhez és meg kell osztaniuk velük az Úrral való találkozás örömét (vö. Lk 24, 33–35). A vasárnap parancsolata 46. Mivel az Eucharisztia a vasárnap szíve, érthető, hogy a Pásztorok az első századoktól mindig emlékeztették híveiket arra, hogy részt kell venniük a liturgikus összejövetelen. „Az Úr napján hagyjatok abba mindent – mondja például a Didaskália Apostolorum a 3. század elején – és serényen igyekezzetek közösségekbe, mert ez a ti dícséretetek Isten előtt. Különben miféle mentsége lehetne azoknak, akik az Úr napján nem jönnek el hallgatni az élet ígését és nem táplálkoznak az örök életre megmaradó isteni eledellel?” [76] A Pásztorok felszólítása általában meggyőződéses elfogadást talált a hívők lelkében, s jóllehet voltak időszakok, amikor lanyhult az ideális buzgóság e kötelezettség teljesítésére, nem feledkezhetünk meg a hősiességről, amellyel papok és hívek üldöztetések közepette és a vallásszabadság megszorítása ellenére – az Egyház első századaitól napjainkig – eleget tettek a parancsolatnak. Szent Jusztinosz Antoninus császárnak és a Szenátusnak címzett első Apológiájában eleven leírást tudott adni a vasárnapi összejövetelekről, ahová a keresztények városban és falvakban egy helyre gyűltek. [77] Később, amikor Diocletianus a lehető legszigorúbban betiltotta összejöveteleiket, sokan voltak oly bátrak, hogy dacolva a rendelettel inkább meghaltak, mint hogy hiányozzanak a vasárnapi Eucharisziáról. Így tettek az abitinai vértanúk Africa Proconsularisban, akik így válaszoltak vádlóiknak: „Minden félelem nélkül ünnepeltük az Úr vacsoráját, mert azt mi nem hagyhatjuk el; ez a mi törvényünk. ... Mi nem élhetünk az Úr vacsorája nélkül!” Az egyik vértanu pedig ezt mondta: „Igen, elmentem az összejövetelre és megünnepeltem az Úr vacsoráját testvéreimmel, mert keresztény vagyok.” [78] 47. E lelkiismereti kötelezettséget, mely az első századok keresztényei által oly erősen érzett belső igényből fakadt, az Egyház állandóan megerősítette, de eleinte nem tartotta szükségesnek törvénybe foglalását. Csak az idők múlásával, amikor lanyhaság és hanyagság kezdett mutatkozni, kellett kifejezetten megfogalmaznia a kötelezettséget, hogy a hívőknek részt kell venniük a vasárnapi szentmisén. Legtöbbször buzdítás formájában tette, de olykor pontos jogi megfogalmazáshoz is kellett folyamodnia. Ez történt a különböző zsinatokon a 4. századtól kezdve (pl. 300-ban az elvirai zsinat nem a vasárnapi kötelezettségről, hanem három misemulasztás büntetőjogi következményeiről szól). [79]

főleg a 6. században és később (mint pl. az agdei zsinaton 506-ban).^[80] E részleges zsinati döntések magától értetődő módon torkollottak kötelező jellegű, egyetemes szokásba.^[81] A Kánonjogi Kódex 1917-ben először fogalmazta egyetemes törvénybe a hagyományt.^[82] A hatályos Törvénykönyv megismétli, amikor ezt mondja: „Vasárnap és a többi parancsolt ünnepen a hívők kötelesek résztvenni a szentmisén”^[83] Egy ilyen törvény rendes körülmények között súlyos bűn terhe alatt kötelez. Ezt tanítja a Katolikus Egyház Katekizmusa^[84] és méltán, ha felfogjuk indítékát és figyelembe vesszük, hogy milyen jelentősége van a vasárnapnak a keresztények életében.^{48.} A kezdetek hősi korszakához hasonlóan napjainkban sok régióban súlyos nehézségek várnak azokra, akik a hitük szerint akarnak élni. A környezet olykor kifejezetten ellenséges, máskor – igen gyakran – közömbös és visszautasító az evangéliumi üzenettel szemben. A hívőnek, ha nem akar alulmaradni, kell hogy számíthasson a keresztények közösség támogatására. Ezért van szüksége arra, hogy legyen meggyőződve a vasárnapi szentmise döntő fontosságáról, tudniillik, hogy találkozzék testvéreivel és megünnepelje az Úr húsvétját az Új szövetség szentségében. Főként a Püspökök kötelessége arról gondoskodni, hogy „a vasárnapot minden hívő ismerje, szentelje meg és úgy ünnepelje mint az Úr napját, amikor az Egyház összegyűlik megújítani az Ő húsvéti misztériumának emlékezetét, hallgatván Isten ígését, felajánlva az Úr áldozatát, megszentelve a napot imádsággal, a szeretet cselekedeteivel és tartózkodva a munkától.”^[85]^{49.} A hívők kötelezettségéből, hogy – ha csak súlyos akadály nem jön közbe – részt kell venniük a szentmisén fakad a Pástorok kötelezettsége, hogy mindenki számára tegyék lehetővé a parancs teljesítését. Ide tartoznak az egyházjog azon rendelkezései, melyek például a megyéspüspök előzetes engedélyével lehetővé teszik számukra, hogy vasár és ünnepnapokon több szentmise is bemutassanak,^[86] az esti misék,^[87] s végül a lehetőség, hogy a parancs végrehajtásának hasznos ideje már szombaton este, az első vesperás idejével megkezdődik.^[88] Liturgikus szempontból ugyanis az ünnep az első vesperással kezdődik.^[89] Következésképpen az ilyen „előesti” mise valójában „ünnepi” szentmise, amivel vele jár, hogy a misézőnek homíliát kell mondania és a közös könyörgést is végezni kell. Ezen felül a lelkipásztoroknak figyelmeztetniük kell a híveket, hogy ha elutaznak valahová, ott is részt kell venniük a szentmisén, személyes tanuságtételükkel gazdagítván a helyi közösséget. Ugyanakkor az ilyen közösségeknek szívesen kell fogadniuk a jövevényeket, főként olyan helyeken, ahol sok turista és zarándok fordul meg, akikről a lelkipásztoroknak külön is gondoskodniuk kell.^[90]Örömteli és énektől zengő ünneplés^{50.} A vasárnapi szentmisét sajátos jellege és a hívők életében betöltött jelentősége miatt különleges gondal kell előkészíteni. A lelkipásztori bölcsesség és a helyi szokások által javallott formában, összhangban a liturgikus előírásokkal kell biztosítani a szentmisének azt az ünnepélyességet, ami az Úr föltámadása emlékezetének napjához méltó. Ezért megfelelő figyelmet kell fordítani a közösség énekére, mert az különösen alkalmas a szív örömeinek kifejezésére, hangsúlyozza az ünnepet és segít megosztani a hitet és a szeretetet. Gondot kell fordítani mind a szövegekre, mind a dallamokra, hogy az új kezdeményezések megfeleljenek a liturgikus rendelkezéseknek és méltók legyenek az egyházi hagyományhoz, mely a szent zene területén felbecsülhetetlen értékű örökség.Részesítő és résztvevő ünneplés^{51.} Minden erőfeszítést meg kell tenni, hogy az összes jelenlévők – kicsinyek és nagyok egyaránt – érintve érezzék magukat, azaz részesíteni kell őket a liturgia által felkínált részvételi formákban.^[91] Az eucharisztikus áldozat felajánlása Istennek a nép nevében kétségtelenül csak azokat illeti, akik testvéreik szolgálatában a papi szolgálatot végzik.^[92] Itt van a nem csupán egyházfegyelmi különbségtétel alapja a celebráns sajátos feladata illetve a diakonus és nem fölszentelt hívek feladatai között.^[93] A híveknek azonban tudniuk kell, hogy a keresztségben kapott általános papság erejével „részt vesznek az Eucharisztia felajánlásában”.^[94] Természetesen megfelelő szerepükben „isteni Áldozatot ajánlanak föl Istennek, s vele együtt önmagukat; mind a följajánlással, mind a szentáldozással mindenki részt vesz a liturgikus cselekményben”,^[95] s világosságot és erőt nyernek ahhoz, hogy szent életük tanuságtételével gyakorolhassák keresztségi papságukat.A keresztény vasárnap egyéb mozzanatai^{52.} Jóllehet a vasárnap szíve az Eucharisziában való részesedés, mégis leszükítenénk a szó

értelmét, ha csak erre korlátoznánk a vasárnap „megszentelését”. Az Úr napját akkor éljük meg jól, ha teljesen áthatja az Úr üdvözítő tetteinek hálás és tevékeny emlékezete. Krisztus minden tanítványának kötelessége a nap liturgián kívüli egyéb részeit – a családi életet, a társas kapcsolatokat, a szórakozást – olyan formában élni, hogy az segítse érvényesülni a Föltámadott örömét és békéjét a élet rendes eseményeiben is. A szülők és gyermekek nyugodt együttléte például nem csak a kölcsönös meghallgatásra alkalom, hanem arra is, hogy közösen összeszedjék magukat és elmélyüljenek. Miért ne lehetne a hívők körében is megszervezni imádságos alkalmakat – például a vesperás ünnepélyes végzését – vagy katekézist, amellyel szombat vagy vasárnap délután előkészítik illetve elmélyítik a keresztény lélekben az Eucharisztia ajándékát? A „vasárnap megszentelésének” e hagyományos formája sokfelé talán nehézségekbe ütközik; de az Egyház a Föltámadott és a Szentlélek erejébe vetett hitét épp azzal fejezi ki, ma inkább, mint korábban, hogy nem elégszik meg a hit terén minimális, vagy középszerű megoldásokkal, hanem segíti híveit, hogy azt tegyék, ami a lehető legtökéletesebb és kedves az Úr előtt. A nehézségek mellett azonban vannak pozitív és bátorító jelenségek is. Hála a Szentlélek ajándékának, sok helyen megfigyelhető az imádság különféle formái iránti igény növekedése. Újra felfedezik a vallásosság hagyományos megnyilvánulásait is, például a zarándoklatot, és a vasárnap adta lehetőséggel élve felkeresik a zarándokhelyeket, lehetőleg családotól, s ott eltöltenek néhány elmélyült órát. A kegyelem pillanatai ezek, melyeket táplálni kell megfelelő evangelizációval és lelkipásztori bölcsességgel irányítani kell. [Vasárnapi összejövetelek pap nélkül](#)⁵³. Hátra van még azoknak a plébániáknak a problémája, melyeknek nincs papja, aki bemutassa a vasárnapi szentmisét. Ez gyakran előfordul a fiatal egyházakban, ahol egyetlen pap hatalmas területen szétszórtan élő hívők lelkipásztora. Szükséghelyzetek a régi keresztény hagyománnyal bíró országokban is előfordulhatnak, amikor a paphiány miatt nincs minden plébániának papja. Amikor a szentmisére nincs mód, az Egyház ajánlja a pap nélküli vasárnapi összejövetelet^[96] a Szentszék által kiadott és a püspöki karok által alkalmazandó szabályok szerint.^[97] A cél azonban változatlanul a szentmise áldozatának bemutatása kell hogy maradjon, mely egyedül teszi jelenvalóvá az Úr húsvétját, s valósítja meg a teljes eucharisztikus összejövetelet, melyet az ige és az Eucharisztia kenyerét megtörő pap Krisztus személyében vezet. A lelkipásztorkodás szintjén tehát minden lehetőséget ki kell használni, hogy a szentmisét rendszeresen nélkülöző hívek a lehető leggyakrabban jussanak hozzá, akár úgy, hogy meghatározott időközökben pap látogassa őket, akár úgy, hogy egy központi, mindenhol megközelíthető helyre gyűjtik össze a híveket. [Rádiós és televíziós közvetítések](#)⁵⁴. Végül azok a hívek, akiket betegség, gyengeség vagy bármi más súlyos ok akadályoz a szentmisén való részvételben, ébresszék föl szívükben a vágyat, hogy a távolból a lehető legjobban bekapcsolódjanak a vasárnapi szentmisébe. Ennek nagyon jó formája, ha a misszáléból elolvassák a napi olvasmányokat és könyörgéseket, és lelki áldozást végeznek.^[98] Sok országban ad lehetőséget a televízió és a rádió a szentmisébe való bekapcsolódásba helyszíni közvetítéssel.^[99] Természetesen az ilyen közvetítések hallgatásával és nézésével nem lehet eleget tenni a misehallgatási kötelezettségnek, mely a fizikai jelenlétet kívánja meg a testvérek közösségében ugyanazon a helyen, a szentáldozás lehetőségével együtt. Akik azonban akadályozva vannak a szentmisén való részvételben, s ezért föl vannak mentve a parancs teljesítése alól, azoknak a rádiós vagy televíziós közvetítés értékes segítséget jelent, főként ha egy rendkívüli áldoztató az Eucharisziát – s vele együtt az egész közösség szolidaritását és köszöntését – is elviszi nekik. Ily módon a vasárnapi szentmise e keresztényeknek is bőséges gyümölcsöt hoz, s ők is úgy élhetik meg a vasárnapot, mint az az „Úr napját” és az „Egyház napját”. NEGYEDIK FEJEZET

AZ EMBER NAPJA

A VASÁRNAP AZ ÖRÖM, A PIHENÉS ÉS A SZOLIDARITÁS NAPJA [Krisztus „teljes öröme”](#).⁵⁵ „Legyen áldott Ő, aki a vasárnap nagy napját a többi nap fölé emelte. Az eget és a földet, az angyalokat és az embereket nagy öröm tölti el.”^[100] A maronita liturgia e szavai jól képviselik annak az örömnak erős hangját, mely a vasárnapot mind a nyugati, mind a keleti liturgiában kezdettől fogva jellemzi. Történetileg úgy látszik, hogy a keresztények a föltámadott Úr heti

napját, amikor még nem pihenőnapként ülték – hiszen a polgári naptár nem vett róla tudomást – elsősorban az öröm napjaként élték. „A hét első napján valamenyien örvendjete” – olvassuk a Didascalia Apostolorumban.[101] A megfelelő gesztusok kiválasztásával a liturgikus gyakorlat is nagyon hangsúlyozta ezt.[102] Szent Ágoston mint az eucharisztikus közgondolkodás képviselője a heti húsvétnek éppen e jellegét emeli ki: „Megszakítják a böjtölést és a föltámadás jeleként állva imádkoznak; s emellett minden vasárnap éneklük az alleluját.”[103]56. A különböző szertartásbeli megnyilvánulásokon túl – melyek az időben változhatnak az egyházi fegyelem szerint – változatlan marad, hogy a vasárnap mint a Föltámadással való első találkozás heti visszahangja szükségszerűen hordozza azt az örömet, mellyel a tanítványok a Mestert fogadták: „Megörültek a tanítványok, mert látták az Urat.”(Jn 20,20) Számukra megvalósult Jézusnak a szenvedése előtt mondott szava: „Szomorkodni fogtok, de szomorúságtok örömmé fordul” (Jn 16,20), s ez valósul azóta minden keresztény nemzedékben. Vajon Jézus nem imádkozott-e azért, hogy a tanítványokban az Ő öröme teljes legyen (vö. 17,13)? A vasárnapi Eucharisztia ünnepélyessége kifejezi azt az örömet, melyet Krisztus a Szentlélek ajándékával ad Egyházának, hiszen az öröm a Szentlélek gyümölcseinek egyike (vö. Róm 14,17; Gal 5,22).57. A vasárnap teljes tartalmának megértéséhez tehát újra föl kell fedoznünk a hívő egzisztencia e dimenzióját. Kétségtelen, az egész életet és nemcsak a hét egy napját kell meghatározni. De a vasárnap, mivel a föltámadott Úr napja, amikor a teremtés és az „új teremtés” isteni művét ünnepeljük, sajátos jogcímen is az öröm napja, sőt alkalmas nap arra, hogy az örömmel nevelődjünk, azáltal, hogy fölfedezzük mély gyökereit és igazi természetét. Ezt az örömet nem szabad összekeverni a gyönyör és a kielégültség vak érzéseivel, melyek egy pillanatra megrészegítik az érząceket és az érzületet, azután kielégítetlenül és keserűségben hagyják a szívet. A keresztény öröm sokkal tartósabb és vigasztalóbb; a szentek tanúsága szerint[104] még a fájdalom sötét éjszakájában is megmarad, s bizonyos értelemben „erény”, amit gyakorolni kell.58. Nincs azonban ellentét a keresztény öröm és az igazi emberi örömök között, sőt ezeket fölemeli, és megadja nekik a végső alapot a megdicsőült Krisztus örömeiben(vö. ApCsel 2,24–31), aki az Isten terve szerinti ember kinyilatkoztatása és a tökéletes képe. Miként tiszteletre méltó elődöm, VI: Pál pápa írta a keresztény örömről szóló buzdításában: „Lényege szerint a keresztény öröm részesedés abban a kifürkészhetetlen, egyszerre isteni és emberi örömben, mely a megdicsőült Jézus Krisztus szívében él.”[105] Buzdítása befejezésekként kérte, hogy az Egyház az Úr napján határozottan tanúskodjék arról az örömről, melyet az apostolok éltek át az Urat látva húsvét estéjén. Fölszólította a Pásztorokat, hogy sürgessék „a megkeresztelteteket, hogy hűségesen, örömmel ünnepeljék a vasárnapi Eucharisztiait. Hogyan hagyhatnák el e találkozást, e lakomát, melyet Krisztus szeretettel készít nekünk? A szentmisén való részvétel legyen méltó és örvendező! A megfeszített és megdicsőült Krisztus az, aki tanítványai közé jön, hogy magához vonja őket föltámadásának megújulásába. Itt a földön ez az Isten és népe közötti szeretetszövetség csúcса: a keresztény öröm jele és forrása ez a stáció az örök ünnep felé vezető úton.”[106] A hit e távlatában a katolikus vasárnap igazi „ünneplés”, Istentől ajándékba kapott nap, hogy az ember emberségében és lelkiességében növekedhessék. **A szombat beteljesedése**59. A keresztény vasárnap e szempontja egész különösen megmutatja az ószövetségi szombat beteljesedését. Az Úr napján – melyet az Ószövetség, miként mondtuk, a teremtéshez (vö. Ter 2,1–3; Kiv 20,8–11) és a kivonuláshoz (vö. MTörv 5,12–15) kapcsolt – a keresztény arra hivatott, hogy a Krisztus húsvéti misztériumában beteljesedett új teremtést és új szövetséget hirdesse. A teremtés ünneplése nem szűnik meg, hanem elmélyül a krisztocentrikus távlatban, annak az isteni tervnek fényében, mely „Krisztusban foglal össze mindent, ami a mennyben és a földön van” (Ef 1,10). A kivonulásban történt szabadulás emlékezte is beteljesedik, mert a meghalt és föltámadott Krisztus egyetemes megváltásának emlékezetévé válik. Így a vasárnap nem a szombat „helyettesítése”, hanem teljes megvalósulása, s bizonyos értelemben kiterjesztése és teljes kifejezése annak az üdvtörténetnek a rendjében, melynek csúcspontja Krisztus.60. E megvilágításban a „szombat” biblikus teológiája teljesen magunkévá tehető, anélkül, hogy bármi kárt okozna a vasárnap keresztény jellegének. Ugyanis újra meg újra és nem halványuló csodálatot keltve vezet

vissza ahhoz a titokzatos kezdethez, amikor Isten örök Igéje a szeretet szabad döntésével a semmiből létrehozta a világot. A teremtő mű pecsétje volt annak a napnak a megáldása és megszentelése, melyen Isten „megpihent egész teremtő munkája után”(Ter 2,3). Isten e pihenőnapjától nyeri értelmét az idő, mert a hetek forgásában nemcsak kronológiai ritmust, hanem teológiai lehelletet is nyert. A „szabbat” rendszeres visszatérése megmenti az időt az önmagába zárkózástól, mert kitarja az örökkévalóság horizontja felé, azáltal, hogy befogadja Istent és az Ő kairoszeit, azaz az Ő üdvözítő beavatkozásainak és kegyelmének időpontjait.⁶¹ A „szabbat” az Istentől megáldott és megszentelt hetedik nap míg egyrészt lezárja a teremtés egész művét, másrészt közvetlenül a hatodik nap művéhez kötődik, melyen Isten „a maga képére és hasonlatosságára” (Ter 1,26) alkotta az embert. Ez az „Isten napja” és az „ember napja” közötti közvetlen kapcsolat nem kerülte el a teremtés bibliai elbeszéléséről elmélkedő egyházatyák figyelmét. Szent Ambrus például ezt mondja: „Hála legyen tehát a mi Urunknak Istenünknek, hogy alkotott valamit, ahol megpihenhetett. Megalkotta az eget, de nem olvasom, hogy ott megpihent volna; megalkotta a csillagokat, a Holdat, a Napot, s azokról sem olvasom, hogy megpihent volna bennük; ellenben olvasom, hogy megalkotta az embert és akkor megpihent, mert benne talált valakit, akinek megbocsáthatta bűneit.”^[107] Így „Isten napjának” véglegesen közvetlen kapcsolata van az „ember napjával”. Amikor Isten parancsa azt mondja: „Emlékezzél meg a szombati napról, hogy megszenteld” (Kiv 20,8), a parancsolt megállás az Istennek szentelt nap tiszteletben tartására nem elviselhetetlen teher az embernek, hanem inkább segítség, hogy vegye észre a Teremtőtől való éltető és fölszabadító függését, s hallja meg a meghívást az együttműködésre és kegyelme elfogadására. Amikor az ember tiszteletben tartja Isten „pihenését”, megtalálja önmagát, s így az Úr napja úgy mutatkozik, mint az isteni áldás hordozója (vö. Ter 2,3), s ennek következtében az állatok és az ember számára (vö. 1,22.28) a „termékenység” bizonyos fajtája. Ezt fejezi ki mindenekelőtt magának az időnek megújulása, s bizonyos értelemben „sokasodása” azáltal, hogy miközben megemlékezik az élő Istenről, növekedik az emberben az életöröm, s az élet továbbadásának és gyarapításának vágya.⁶² A keresztény nem feledkezhet meg arról, hogy a zsidó szombat megtartásának módja ugyan érvényét veszítette, mert a vasárnapi „beteljesedés” felülmúlja azt, az „Úr napja” megszentelésére kötelező, a Tízparancsolatban rögzített, alapvető indítékok érvényben vannak, de ezeket a vasárnap lelkeségének és teológiájának fényében újra kell olvasni: „Tartsd meg a szombatot, szenteld meg, ahogy az Úr, a te Istened parancsolta neked. Hat napig dolgozz és végezd a munkád. A hetedik nap azonban a nyugalom napja, az Úré, a te Istenedé. Akkor hát ne dolgozz sem te, sem fiad, sem lányod, sem szolgád, sem szolgálód, sem ökröd, sem szamarad, sem semmiféle állatod, sem a házában tartózkodó idegen, hogy szolgád és szolgálód is pihenhessen mint te magad. Gondolj arra, hogy Egyiptom földjén magad is rabszolga voltál, de az Úr, a te Istened erős kézzel és kinyújtott karral kivezetett. Azért parancsolta meg az Úr, a te Istened a szombat megülését.” (MTörv 5,12–15.) A szombat megtartása itt szoros kapcsolatban jelenik meg a szabadítás művével, melyet Isten népe javára vitt végbe.⁶³ Krisztus azért jött, hogy egy új „kivonulást” valósítson meg és szabadságot adjon az elnyomottaknak. Sok gyógyítását szombaton végezte (vö. Mt 12,9–14 és párh.), bizonyára nem azért, hogy megsértse az Úr napját, hanem hogy megvalósítsa annak teljes értelmét: „a szombat van az emberért, és nem az ember a szombatért” (Mk 2,27). Jézus, aki „ura a szombatnak „ (Mk 2,28) – szembeállva egyes kortársai túlságosan törvénytisztelő értelmezésével, és kibontakoztatva a szentírási szombat igazi értelmét –, e nap megtartásának visszaadja szabadító jellegét, biztonságba helyezve mind Isten, mind az ember jogait. Ebből érthető, hogy a keresztények, akik a Krisztus vérében történt szabadulás hirdetői, följogosítva éreztvük magukat arra, hogy a szombat értelmét áthelyezzék a föltámadás napjára. Krisztus húsvétja ugyanis megszabadította az embert egy olyan rabszolgaságtól, mely sokkal rosszabb, mint ami egy népre nehezdedhet: a bűn rabszolgaságától, mely az embert Istentől távolítja el, de önmagától is eltávolítja, s a gonoszságnak és az erőszaknak mindig új csírát kelti a történelemben.A pihenés napja⁶⁴. A három első században a keresztények a vasárnapot csak mint istentiszteleti napot ülhették meg, anélkül, hogy a szombati nyugalmat hozzáköthették volna. A Római Birodalom

polgári törvénye csak a 4. században ismerte el a heti ritmust oly módon, hogy „a Nap napján” a bíróságok, a városi nép és a mesteremberek munkaszünetet tartottak.^[108] A keresztények örültek, hogy megszabadultak azokról a körülményektől, melyek addig olykor hősiességet követeltek az Úr napjának megtartásához. Ettől kezdve akadálytalanul végezheték nyilvánosan is imádságaikat.^[109] Tévedés volna tehát a heti ritmussal kapcsolatos törvényhozást az Egyház szempontjából mellőzhető, jelentéktelen történelmi körülménynek tekinteni. A zsinatok a Birodalom szétesése után is ragaszkodtak az ünnepi nyugalom törvényéhez. Végül azokban az országokban, melyekben a keresztények kisebbségben éltek és a polgári naptár ünnepnapjai nem vették figyelembe a vasárnapot, ez a nap azért az Úr napja maradt, melyen a hívek összejöttek az Eucharisztia ünneplésére, ami nem kis áldozatokat követelt tőlük. A keresztények számára abnormális állapot, ha a vasárnap, az öröm és az ünnep napja egyidejűleg nem pihenőnap is, és nehézséget jelent „megszentelni” a vasárnapot miközben nem rendelkeznek elegendő szabad idővel.⁶⁵ Másrészt az Úr napja és a pihenőnap kapcsolatának a polgári társadalomban olyan tartalma és jelentősége van, ami túlmutat a sajátosan keresztény határokon. A munka és a pihenés emberi természetbe beleírt váltakozását Isten akarja, miként a Teremtés könyve mondja (vö. 2,2–3; Kiv 20,8–11): a pihenés „szent”, mert lehetőséget ad az embernek, hogy kilépjen a földi teendők olykor nagyon kimerítő folyamatából, és tudatosítsa, hogy minden Istennek köszönheti a létét. Az a csodálatos hatalom, amit Isten az embernek adott a teremtés fölött, oka lehet annak, hogy megfélelkezzenek a teremtő Istenről, akitől minden függ. Ennek elismerése fokozottan fontos a mi korunkban, amikor a tudomány és a technika hihetetlenül kitágította a hatalmat, amit az ember munkája által gyakorol.⁶⁶ Végül nem téveszthetjük szem elől, hogy a munka sokak számára ma is kemény rabszolgaság, akár a nyomorúságos munkakörülmények és az időbeosztás miatt, főleg a világ szegényebb földrészein, akár mert a gazdaságilag fejlettebb országokban is nagy igazságtalanságok és kizsákmányolások történnek. Amikor az Egyház a századok folyamán törvényt hozott a vasárnapi pihenésről,^[110] mindenekelőtt a szolgák és munkások munkáját tartotta szem előtt, nem mintha ez a tevékenység értéktelenebb volna a vasárnap megtartása és lelki igényei szempontjából, hanem mert jobban igényli a terheket könnyítő és az Úr napjának megszentelését mindenki számára lehetővé tevő szabályozást. Elődöm, XIII. Leó pápa Rerum novarum enciklikájában ezért tanította, hogy az ünnepi munkaszünethez a munkásnak joga van, melyet az államnak biztosítani kell.^[111] A mi történelmi helyzetünkben is kötelesek vagyunk azért fáradozni, hogy mindenki megismerhesse a szabadságot, a pihenést, a lazítást, melyek mind szükségesek az ember személyi méltóságához, a megfelelő vallási, családi, kulturális, társas igényekkel együtt, melyeket aligha lehet kielégíteni, ha hetente legalább egy nap nincs biztosítva a pihenésre és a közös ünneplésre. Nyilvánvaló, hogy a munkás pihenéshez való joga föltételezi a munkához való jogát, s miközben e kérdésről a keresztény vasárnappal kapcsolatban gondolkodunk, nem feledkezhetünk meg annak a sok férfinak és nőnek szomorú tétlenségéről, akik munkahely hiányában munkanapokon is tétlenségre vannak kárthatva.⁶⁷ A vasárnapi munkaszünet révén a mindennapi gondok és teendők elnyerhetik igazi természetüket: az anyagi dolgok, melyekért naponta vesződünk, helyet adnak a lélek értékeinek; az emberek, akikkel együtt élünk, a nyugodtabb találkozásban és dialógusban visszanyerik igazi arcukat. A természet szépségeit, melyeket sokszor elcsúfít az ember ellen forduló helytelen használat, újra föl lehet fedezni és élvezni lehet. A vasárnap – mint az Isten és ember közötti, az egymás közti és az önmagunkkal való béke napja – így olyan alkalommá válik, amikor az ember felhívást kap arra, hogy új szemmel nézze a természet csodáit, engedje, hogy átölelje az a titokzatos és csodálatos harmónia, mely Szent Ambrus szavával élve „a szeretet és összhang sérthetetlen törvényeként” „az egység és a béke kötelékében” összefogja a kozmosz alkotóelemeit.^[112] Ilyenkor az ember jobban tudatára ébred, hogy az Apostol szava szerint „Istennek minden teremtménye jó, és semmi sem megvetendő, amit hálaadással veszünk magunkhoz, mert Isten tanítása és az imádság megszenteli” (1Tim 4,4–5). Amikor tehát a hat – sok esetben már csak öt – munkanap után az ember pihenésre és az élet más szempontjainak érvényesítésére vágyik, hiteles és az Evangéliummal teljes összhangban lévő igényének tesz

eleget. A keresztény embernek feladata – összhangban a hit személyes és közösségi megnyilvánulásával - kielégíteni ezt az igényt, mely az Úr napjának megünneplésében és megszentelésében nyilvánul meg. Ezért a keresztényeknek természetesen tenniük kell valamit annak érdekében, hogy a polgári törvényhozás korunk sajátos körülményei között is számoljon kötelezettségükkel, mely szerint meg kell szentelniük a vasárnapot. Lelkismeretbeli kötelességük ugyanis úgy megszervezni a vasárnapi pihenést, hogy részt vehessenek a szentmisén, tartózkodjanak az Úr napja megszentelését a maga sajátos örömeivel, testi-lelki pihenésével lehetetlenné tevő munkáktól.⁶⁸ A pihenésnek, hogy ne váljék üressé vagy unalom forrásává, lelki gazdagodást, nagyobb szabadságot, elmélyült szemlélődést és testvéri közösséget kell tartalmaznia, ezért a híveknek a társadalom által fölkinált kulturális események és szórakozások közül ki kell választaniuk azokat, melyek jobban megfelelnek az evangéliumi törvény szerinti életnek. Ebből a szempontból a vasárnapi és ünnepnap pihenés „prófétai” jelleget ölt, mert nemcsak Isten föltétlen elsőbbségét hirdeti, hanem az emberi személy méltóságának elsőbbségét is a társadalmi és gazdasági élettel szemben, s bizonyos módon elővetelezi az „új eget és az új földet”, ahol a szükségletek rabszolgaságától való szabadulás teljes és végleges lesz. Röviden összefoglalva az Úr napja így a lehető leghitelesebb módon az ember napjává is válik. [A szolidaritás napja](#)⁶⁹. A vasárnapnak alkalmat kell nyújtania a hívők számára arra is, hogy gyakorolják a szeretet és a irgalmasság cselekedeteit és apostolkodjanak. A föltámadott Krisztus örömeiben való bensőséges részesedés magában foglalja az Ő szívének szeretetében való részesedést is: nincs öröm szeretet nélkül! Maga Jézus magyarázza ezt, amikor az „új parancsot” kapcsolatba hozza az öröm ajándékával: „Ha megtartjátok parancsaimat, megmaradok az én szeretetemben, miként én megtartottam Atyám parancsait és megmaradok az ő szeretetében. Ezt azért mondtam nektek, hogy az én örömöm legyen tibennetek és a ti örömötök teljes legyen. Ez az én parancsom, hogy szeressétek egymást, ahogy én szerettelek titeket.” (Jn 15,10–12) A vasárnapi Eucharisztia tehát nem elvonja a hívőket a szeretet kötelességeitől, hanem épp ellenkezőleg, fokozottan kötelezi őket „a szeretet, a jámborság és az apostolkodás minden cselekedetére, melyekből nyilvánvalóvá válik, hogy a Krisztus-hívők nem ebből a világból valók ugyan, mégis világosságai a világnak, és megdicsőítik az Atyát az emberek előtt.”^[113]⁷⁰. Az apostoli időktől kezdve a vasárnapi összejövetel a keresztények számára alkalom volt arra, hogy megosszák javaikat a szegényebbekkel. „A hét első napján mindegyiktek tegye félre és gyűjtse össze, ami tőle telik, hogy ne akkor kelljen gyűjteni, amikor megérkezem” (1Kor 16,2). Itt arról a gyűjtésről van szó, amelyet Szent Pál a júdeai egyházak megsegítésére szervezett. A vasárnapi Eucharisziában a hívő szív kitér az Egyház dimenzióira. De az Apostol fölszólítását a maga mélységében kell megértenünk, mely nagyon távol van az „obulus” szűkkeblűségétől, s inkább a megosztás igényes kultúrájára hivatkozik mind a közösség tagjai, mind az egész társadalom irányában.^[114] Nekünk a régieknél jobban meg kell hallanunk komoly dorgálását, mellyel a korintusiakhoz fordult, akik abban voltak vétkesek, hogy a szegényeket megalázták az „Úr vacsoráját” követő testvéri agapén: „Amikor ugyanis egybegyűltök, már nem az Úr vacsoráját eszitek, hiszen étkezéskor ki-kí a saját vacsoráját veszi elő, hogy elfogyassza, s az egyik éhen marad, a másik pedig dőzsöl. Nincs otthonotok evésre-ivásra? Vagy megvetitek Isten Egyházát és megszegyenítitek a szegényeket?” (1Kor 11,20–22.) Éppen ilyen határozottan elítélők Szent Jakab szavai: „Ha közösségetekbe belép egy férfi pompás öltözékben, arany gyűrűvel az ujján, s belép egy szegény is, elnyűtt ruhában, figyelmetek a pompás öltözékű felé fordul és így szóltok hozzá: »Foglalj itt kényelmesen helyet.« A szegénynek meg azt mondjátok: »Állj oda oldalra!«, vagy : »Ülj ide, zsámolyomhoz!« Hát nem megkülönböztetés ez? Nem ítélték e szívetekben helytelenül gondolkozva részrehajlón?” (2,2–4.)⁷¹. Az apostolok útmutatásai élénk visszhangot keltettek az első századoktól kezdve és erőteljesen fölhangzanak az egyházatyák prédikációiban is. Lángoló szavakkal fordult Szent Ambrus a gazdagokhoz, akik a templomot látogatva merészeltek úgy eleget tenni vallási kötelezettségeiknek, hogy javaikat nem osztották meg a szegényekkel, sőt elnyomták őket: „Hallod-e, gazdag, mit mond az Úr? Te pedig nem azért jössz a templomba, hogy adj valamit a szegénynek, hanem hogy elvégy tőle valamit.”^[115] Nem kevesebbet kíván

Aranyszájú Szent János: „Meg akarod becsülni Krisztus testét? Ne vesd meg, amikor ruhátlan: és ne itt benn tiszteld meg selyem öltözékkel, odakint pedig a ruhátlanul vacogót megveded. Mert Ő, aki azt mondta, hogy »Ez az én testem«, és a szó valóra vált, ugyanő mondta: »Láttál engem éhezni és nem adtál ennem«; és: »Amikor egynek a legkisebbek közül nem tettétek, nekem sem tettétek« (...) Mi haszna, ha Krisztus asztala arany edényektől roskadozik, Ő maga meg éhen hal? Először etesd meg az éhezőt, azután díszítsd bőségeből asztalát.”^[116] E szavak arra emlékeztetik a keresztény közösséget, hogy az Eucharisztia ünneplésének olyan helyé kell válnia, ahol a testvériség konkrét szolidaritássá válik, ahol az utolsónak szól a legnagyobb figyelem és testvéri szeretetet, ahol maga Krisztus a gazdagabbak bőkezű ajándékozása által folytatni tudja a csodálatos kenyérszaporítást.^[117]⁷² Az Eucharisztia a testvériség eseménye és tárgya. A vasárnapi szentmiséből a szeretet folyama fakad, mely ki akar áradni a hívők egész életére, kezdve azon, hogy át akarja hatni a vasárnap szentmise utáni részét. Ha a vasárnap az öröm napja, a kereszténynek konkrét megnyilvánulásokkal kell kimutatnia, hogy „egyedül” nem lehet boldog az ember. Körül kell néznie, hogy észrevegye azokat, akiknek szüksége lehet szolidaritására. Lehet, hogy szomszédságában vagy ismeretségi körében vannak betegek, öregek, gyermekek, bevándorlók, akik vasárnaponként fokozottan érzik magányukat, inségüket, szenvedéseiket. Kétségtelen, a velük való törődés nem korlátozódhat esetleges vasárnapi jótékonykodásra. De föltételezve az átfogó gondoskodást, vasárnap miért ne lehetne fokozott hangsúlyt adni a javak megosztásának, aktivizálva a keresztény szeretet találékonyságát? Magányos ember étkezésre szóló meghívásával, beteglátogatással, nélkülöző család megajándékozásával, néhány óra önkéntes szolgálatra szentelésével ki lehetne vinni az életbe Krisztus eucharisztikus asztaláról való szeretetét.⁷³ Így átélve nemcsak a vasárnapi Eucharisztia, hanem az egész vasárnap a szeretet, a igazságosság és a béke nagy iskolája lesz. A Föltámadott jelenléte övéi között a szolidaritás indítéka, a belső megújulás sürgetője, a bűn egyesekeket, közösségeket, olykor egész népeket szorongató strukturái megváltoztatásának készítője lesz. A keresztény vasárnap nem menekülés, hanem inkább az időbe írt „prófécia” lesz, mely arra kötelezi a hívőt, hogy annak nyomdokába lépjen, aki azért jött, „ hogy örömhírt vigyen a szegényeknek, szabadulást hirdessen a foglyoknak és látást a vakoknak; hogy felszabadítsa az elnyomottakat és hirdesse az Úr kedves esztendejét” (Lk 4,18–19). A hívő az Ő iskolájában – a Húsvét vasárnapi emlékezetében és ígéretére emlékezve: „Békességet hagyot rátok, az én békémet adom nektek” (Jn 14,27) – békességszerzővé válik. ÖTÖDIK FEJEZET

A LEGSZEBB NAP

A VASÁRNAP, MINT ŐSÜNNEP FELTÁRJA AZ IDŐ ÉRTELMEÉT Krisztus az idő Alfája és Ómegája⁷⁴. „A keresztény hitben az időnek alapvető jelentősége van. A világ az idő dimenziójában teremtett, időben zajlik az üdvösség története, melynek csúcsa a Megtestesülés „idejének teljessége”, s vége Isten Fiának dicsőséges visszatérése. Jézus Krisztusban, a megtestesült Igében az idő Isten dimenziója lesz, aki önmagában örökkévaló.”^[118] Krisztus földi életének évei az Újszövetség fényében valóban az idő teljességét (az eredetiben központját) jelentik. E teljesség csúcsa a föltámadás. Amennyire igaz ugyanis, hogy Krisztus az emberré lett Isten a Szűz méhében történt fogantatás pillanatától, annyira igaz, hogy embersége csak a föltámadással változott át teljesen és dicsőült meg, így nyilatkoztatta ki teljesen isteni mivoltát és dicsőségét. A piszidiai Antiochia zsinagógájában tartott beszédében (vö. ApCsel 13,33) Szent Pál éppen Krisztus föltámadására alkalmazta a 2. zsoltár szavait: „Az én Fiam vagy te, én ma szültelek téged” (7). A húsvéti vigília ünneplésekor ezért mutatja be az Egyház a föltámadott Krisztust úgy, hogy Ő „a Kezdet és a Vég, az Alfa és az Omega”. E szavak, melyeket a húsvéti gyertya előkészítésekör mond a celebráns, miközben belevési a gyertyába a folyó év számát, kifejezik, hogy „Krisztus az idő Ura; Ő a kezdete és beteljesedése; Megtestesülése és Föltámadása minden évet, napot és percet átölel, hogy ily módon az »idő teljességében« legyenek.”^[119]⁷⁵ Mivel a vasárnap a hetenkénti húsvét, mely földézi és jelenvalóvá teszi a napot, melyen Krisztus föltámadott a halottak közül, az a nap is, mely föltárja

az idő értelmét. Semmi köze a kozmikus ciklusokhoz, melyekkel a természetvallások és az emberi kultúra tagolni próbálja az időt és elfogadja az állandó visszatérés mítoszát is. A keresztény vasárnap valami egészen más! A föltámadásból fakadóan áthatol az ember idején, hónapjain, napjain évszázadain, mint valami nyilvánvaló, ami Krisztus végső eljövetele felé tart. A vasárnap elővételezi az utolsó napot, a parúzia napját, ami bizonyos értelemben a föltámadott Krisztus dicsőségében már benne foglaltatik. Valójában ugyanis minden, ami ezután történik a világ végéig, nem egyéb, mint kiterjedése és kibontakozása annak, ami azon a napon történt, amikor a megfeszített Krisztus meggyötört teste a Szentlélek erejéből föltámadott és a Szentlélek forrásává lett az egész emberiség számára. Ezért a keresztény ember tudja, hogy nem kell más üdvösséget várnia, hiszen a világ, bármeddig tart is az időben, már az utolsó időben él. A föltámadott Krisztus nemcsak az Egyházat, hanem a kozmoszt és az egész történelmet is irányítja és vezérli. Ez az életenergia viszi a teremtést, „mely sóhajtozik és vajúdik mindmáig” (Róm 8,22) a beteljesedés célja felé. Erről a folyamatról az embernek csak halvány sejtelme lehet; a keresztény viszont biztonsággal számíthat rá és a vasárnap megszentelése világos tanúság arról, hogy az emberi időt áthatja a remény. [A vasárnap a liturgikus esztendőben](#)⁷⁶. Amennyiben az Úr napja a maga heti ritmusával az Egyház ősi hagyományában gyökerezik és nagy jelentősége van a keresztény ember számára, egy másik ritmus, az évenkénti ciklus ezt csak megerősíti. Az emberi pszichének ugyanis nagyon megfelel, hogy az évszakok és jeles napok visszatéréséhez hozzákapcsoljon és ünnepeljen évfordulókat. Ha pedig olyan eseményekről van szó, melyek döntőek voltak egy nép életében, természetes, hogy az évfordulónak ünnepi jellege van és megtöri a hétköznapok egyhangúságát. Azok az üdvtörténeti események, melyekre az Egyház élete épül, Isten tervei szerint szorosan kapcsolódtak az őket prófétai módon előre jelző zsidó Húsvéthoz és Pünkösdhöz. A második századtól a heti Húsvéthoz kapcsolódva a keresztények megülték a Húsvét évenkénti ünnepét, ami alkalmul szolgált a meghalt és föltámadott Krisztus misztériumának mélyebb átéléséhez. A Húsvét, az „ünnepek ünnepe”, melyet böjt készített elő, hosszú vigíliával ünnepeltek és elnyújtottak egészen Pünkösdig, a katekumenok beavatásának kiváltságos napja lett. A keresztség által ugyanis azért tudnak meghalni a bűnnek és támadhatnak új életre, mert „Krisztus meghalt a mi bűneinkért és föltámadott a mi megigazulásunkért” (Róm 4,25; vö. 6,3–11). A Pünkösöd, mert szorosan kapcsolódik a húsvéti misztériumhoz, különleges jelentőséget nyer, mert ekkor ünnepeljük a Szentlélek leszállását a Máriával együtt imádkozó Apostolokra és az Egyház minden néphez szóló küldetésének kezdetét.^[120]⁷⁷. A megemlékezés hasonló logikája előzte meg az egész liturgikus esztendő megalkotását. Miként a II. Vatikáni Zsinat emlékeztet rá, az Egyház az egész esztendőre el akarta osztani „a megtestesüléstől és a születéstől kezdve a mennybemenetelen és pünkösdön át az Úr boldog reménnyel várt eljöveteleig. A ily módon történő megemlékezés a megváltás misztériumait az időben megjeleníti, s ezáltal az Úr erényeinek és érdemeinek gazdagságát föltárja a híveknek, hogy meríthessenek belőle és betelhessenek az üdvösség kegyelmével.”^[121] Húsvét és Pünkösöd után a legnagyobb ünnep kétségtelenül a Karácsony, amikor a keresztények szemlélik a Megtestesülés misztériumát és Isten Igéjét, ki minket arra méltatott, hogy magára vette emberségünket, hogy részesítsen minket a maga istenségében.⁷⁸ Hasonlóképpen „amikor az Anyaszentegyház így évenként megünnepeli Krisztus misztériumait, megkülönböztetett szeretettel tiszteli Isten Anyját, a Boldogságos Szűz Máriát, akit elszakíthatatlan kötelék fűz Fiának üdvösséget szerző művéhez.”^[122] Ugyanígy az esztendő folyamán „az Egyház a szentek égi születésnapján a Krisztussal együtt szenvedő és vele együtt megdicsőült szentekben a húsvéti misztériumot hirdeti”^[123] A szentek emlékezete, ha a liturgia igazi szellemében történik, nem homályosítja el Krisztus központi szerepét, hanem épp ellenkezőleg, bemutatván föltámadásának erejét, kiemeli azt. Miként Nola Szent Paulinus mondja: „Minden elmúlik, de a szentek dicsősége a mindeneket megújító, de változatlan Krisztusban megmarad”.^[124] A szentek és Krisztus dicsőségének szoros összefüggése bele van írva a liturgikus esztendőbe, s épp a vasárnap, az Úr napja alapvető jellegében találja meg legjobb kifejezését. A liturgikus esztendő folyamán, az egész évet tagoló vasárnapok

megünneplésével a keresztény ember egyházas és lelki törekvése mélyen Krisztusba gyökerezik, aki életének alapja és értelme.⁷⁹ Így a vasárnap a természetes modell a liturgikus esztendő azon ünnepeinek megértéséhez és megüléséhez, melyeknek oly nagy jelentősége van a keresztény életben, hogy az Egyház kötelezően előírta a szentmisén való részvételt és a munkaszünetet akkor is, ha hétköznapra esnek.^[125] Az ilyen ünnepek száma idők folyamán változott, mert figyelemmel voltak a társadalmi és gazdasági körülményekre, a hagyományra és a polgári törvényhozásra.^[126] A jelenlegi jogi-liturgikus szabályok lehetővé teszik, hogy az országok sajátosságainak megfelelően minden Püspöki Konferencia csökkentse e parancsolt ünnepek számát. Az ilyen intézkedést a Szentszéknek jóvá kell hagynia,^[127] de az Úr misztériumának ünnepei – Vízkereszt, Mennybemenetel és Úrnapja – a liturgikus szabályok szerint áthelyezendők a következő vasárnapra, hogy a hívek ne legyenek megfosztva e misztériumokkal való találkozástól.^[128] A Pásztoroknak legyen rá gondja, hogy buzdítsák a híveket a jelentősebb ünnepeken szentmisén való részvételre akkor is, ha hétköznapra esnek.^[129]⁸⁰ Különleges lelkipásztori figyelmet kell fordítani a napjainkban gyakori jelenségre, hogy tudniillik a helyi néphagyomány elemei próbálnak beszűrődni a vasárnap és a többi ünnep liturgiájába, és olyan elemeket kevernének a hiteles keresztény hithez, melyek idegenek tőle vagy eltorzítanak. Katekézissel és megfelelő lelkipásztori intézkedésekkel világosan vissza kell utasítani mindazt, ami össze nem egyeztethető az Evangéliummal. Arról azonban nem szabad megfeledkezni, hogy ezek a hagyományok – s ez analóg módon érvényes a polgári élet újkeletű kezdeményezéseire is – hordoznak olyan értékeket is, amelyek minden nehézség nélkül illeszkednek a hit igényeihez. A Pásztorok feladata olyan döntéseket hozni, melyek úgy őrzik az adott kultúra, főleg a népi vallásosság értékeit, hogy a liturgia, főleg a vasárnap és az ünnepek megtartása nem szenved kárt, hanem inkább gazdagodik tőlük.^[130]**BEFEJEZÉS**⁸¹ Valóban igen nagy a vasárnap spirituális és lelkipásztori gazdagsága, miként a hagyományból azt megismerjük. Tartalma egészét ismerve és minden jelentését értve a vasárnap bizonyos módon az egész keresztény élet szintézise és a helyes életvitel föltétele. Érthető tehát, hogy miért fordít akkora gondot az Egyház a vasárnap megtartására és miért marad továbbra is a Egyház fegyelmi rendjében a szó szoros értelmében kötelező parancs. A vasárnap megtartását még a parancs előtt a keresztény egzisztencia mélyébe írt alapvető igénynek kell látnunk. Alapvető jelentőségű, hogy minden hívő legyen meggyőződve arról, hogy nem élheti hitét teljes közösségben a keresztény közösséggel anélkül, hogy részt ne venne rendszeresen a vasárnapi Eucharisziában. Hogy az Eucharisztia teljesen megvalósítja azt a tiszteletet, mellyel az emberek tartoznak Istennek, s hogy nincs párja a vallásos tapasztalatok között, különösen is kifejeződik a Föltámadott akaratának engedelmeskedő közösség vasárnapi összejövételében. Az Úr ugyanis adni akarja Igéjének világosságát és tulajdon Testének eledelét, a megváltás állandó szentségi forrását. A kegyelem, ami ebből a forrásból fakad, megújítja az embereket, az életet, a történelmet.⁸² A mai keresztényeknek ezzel az erős hívő meggyőződéssel – melyet a vasárnap megtartásához kötődő hagyományos emberi értékek tudata kísér – kell szembeszállniuk az olyan kultúra kísértéseivel, mely bőségesen kielégíti a pihenés és szabadidő igényeit, de gyakran felszínesen és erkölcsileg vitatható szórakozási formákba tévedve. A keresztény ember nyilván szolidáris a többiekkel abban, hogy örül a heti pihenőnapnak, ugyanakkor elevenen él benne a vasárnap újdonságának és eredetiségének tudata, tudniillik hogy ezen a napon neki a saját és az egész világ üdvösségét kell ünnepelnie. A vasárnap az öröm és nyugalom napja, mert az „Úr napja”, a föltámadott Úr napja.⁸³ Ha így nézzük és így éljük át a vasárnapot, a többi napok lelkévé válik, s ebben az értelemben idézhetjük Órigenész gondolatát, aki szerint a tökéletes keresztény „mindig az Úr napján él, mindig a vasárnapot ünnepli”.^[131] A vasárnap valóságos iskola, az Egyház pedagógiájának állandó útmutatója. Mással nem helyettesíthető pedagógia, főleg a mai társadalomban, melyet egyre inkább a kulturális pluralizmus és széttöredezethetség jellemez, melyek állandóan próbára teszik a hívő hűségét hitének sajátos követelményeihez. A világ sok részén körvonalazódik a „diaszpórában” élő kereszténység, azaz a szétszórtság és kisebbségnek az az állapota, melyben Krisztus tanítványai már nem tudnak egykönnyen kapcsolatot

tartani egymással és a keresztény kultúra sajátos, hagyományos struktúrái sem segítik őket. Ilyen helyzetben elengedhetetlenül szükséges a vasárnapi találkozás a többi hívővel és a testvériség kölcsönös megtapasztalása.⁸⁴ Amellett, hogy a vasárnap a keresztény élet támasza, tanúságtétel és igehirdetés is. Mint az imádság, az öröm és a közösség napja kihat a társadalomra is, életenergiát és a remény indítékait sugározva rá. A vasárnap hirdeti, hogy az idő, amelyben ott lakik a Föltámadott és a történelem Ura, nem álomképeink koporsója, hanem a mindig új jövő bölcsője, alkalom, amit arra kapunk, hogy a futó pillanatokat átformáljuk az örökkévalóság magvaivá. A vasárnap felhívás arra, hogy előre tekintsünk, az a nap, amelyen a keresztény közösség így kiált Krisztusa felé: „Marána tha: jöjj el, Urunk!” (1Kor 16,22.) A remény és a várakozás e kiáltásában a közösség kíséri és támogatja az emberek reményét. És vasárnapról vasárnapra Krisztus világosságában zarándokol a mennyei Jeruzsálem vég nélküli vasárnapja felé, amikor Isten titokzatos városa minden részletében teljesen kész lesz, melynek „nincs szüksége sem Napra sem Holdra, hogy világítsanak, mert az Isten dicsősége ragyogja be, világossága pedig a Bárány” (Jel 21,23).⁸⁵ E jövőnek feszülésben az Egyházat a Szentlélek élteti. Ő ébreszti és teszi jelenlétvé minden hívő nemzedékben a Föltámadás eseményét. A belső ajándék egyesít minket a Föltámadottal és a testvérekkel az egyetlen testben azért, hogy föléleszti bennünk a hitet, szívünkbe önti a szeretetet és újjáéleszti reményünket. A Szentlélek az Egyház minden napján megszakítás nélkül jelen van, előre nem látható módon és gazdagsággal lep meg ajándékaival, de a heti Húsvét ünneplésére vasárnaponként rendszeresen összegyűlő Egyház különlegesen odahallgat Rá és Vele együtt fordul Krisztus felé forrón vágyakozva az Ő visszatérésére: „A Lélek és a menyasszony mondja: Jöjj el!” (Jel 22,17). Épp a Szentlélek szerepét szemlélve óhajtottam, hogy ez a buzdítás, melynek tárgya a vasárnap jelentésének újra fölfedezése, erre az évre essék, mely a jubileumi fölkészülésben a Szentlélek éve.⁸⁶ A Szent Szűz közbenjárására bízom, hogy a keresztény közösségek ezen apostoli levelet tevékenyen fogadják. Ő, anélkül, hogy bármiben elhomályosítaná Krisztus központi szerepét, jelen van az Egyház minden vasárnapján. Maga Krisztus misztériuma igényli ezt: hogyan ne volna különösen is jelen Ő, az Úr Anyja és az Egyház Anyja azon a napon, mely egyszerre az Úr napja és a Egyház napja. Szűz Máriára tekintenek a vasárnapi szentmisében hirdetett Igét hallgató hívek, Tőle tanulják annak megtartását és szívükben hordozását (vö. Lk 2,19). Máriától tanulják, hogyan kell állni a kereszt alatt, hogy följajánlhassák az Atyának Krisztus áldozatát és hozzá kapcsolhassák a saját életük áldozatát. Máriával együtt élik át a föltámadás örömét, magukévá téve a Magnificat szavait, melyek az isteni irgalom áradásáról énekelnek az idő folyamában: „És az ő irgalmassága nemzedékről nemzedékre azokon, kik őt félik” (Lk 1,50). A zarándok nép vasárnapról vasárnapra Mária nyomdokaiba lép és az ő anyai közbenjárása teszi különösen intenzívvé és hatékonyá az imádságot, melyet az Egyház a Szentháromsághoz intéz.⁸⁷ A Jubileum közeledése – kedves Testvérek és Nővérek – sürget spirituális és lelkipásztori törekvéseink fokozására. A Jubileumnak éppen ez a célja. Az esztendőnek, amikor ünnepelni fogjuk, sok kezdeményezés ad majd olyan jelleget, ami csak Isten Igéje megtestesülése utáni második évezred végét és a harmadik évezred kezdetét fogja jellemezni. De az az év és az a különleges idő is elmúlik és újra várni fogunk más jubileumokat és évfordulókat. A vasárnap azonban a maga rendes „ünnepélyességével” megmarad és tagolni fogja az Egyház zarándokságának idejét egészen az alkony nélküli vasárnapig. Ezért buzdítalak titeket kedves Testvéreim a püspökségben és a papságban, hogy a hívekkel együtt fáradhatatlanul törekedjete rá, hogy e szent nap értéke egyre ismertebb legyen és egyre inkább megéljük. Ez gyümölcsöket fog hozni a keresztény közösségnek, de jótékony hatással lesz az egész társadalomra is. A harmadik évezred emberei, férfiak és nők egyaránt, amikor találkoznak az élete forrását jelentő misztériumot vasárnaponként ünneplő Egyházzal, találkozzanak magával a föltámadott Krisztussal. És az ő tanítványai, állandóan megújulva a heti Húsvét emlékezetében, legyenek egyre hihetőbb hirdetői az üdvözítő Evangéliumnak és tevékeny építői a szeretet kultúrájának. Áldásom Mindnyájatoknak! A *Vatikánból, 1998. május 31-én, Pünkösöd ünnepén, pápaságom 20. évében. II. János Pál*

pápa

Jegyzetek: [1] Vö. Jel 1, 10: „Kyriaké hémera”; Didakhé 14,1; Antiochiai Szt Ignác: Levél a Magnésziakhoz 9,1–2: SC 10, 88-89.

[2] Alexandriai Pszeudo-Euszébiosz: Sermo 16: PG 86, 416.

[3] In die dominica Paschae II, 52: CCL 78, 550.

[4] SC 106.

[5] Uo.

[6] Vö. *Mysterii paschalis motu proprio* (1969. II. 14.): AAS 61 (1969), 222–226.

[7] Vö. az olasz püspöki konferencia II giorno del Signore c. Ielkipásztori megjegyzései (1984. VII. 15-én) 5: Ench. CEI 3, 1938.

[8] SC 106.

[9] Homília a pápaság ünnepélyes átvételekor 1978. X. 22-én: AAS 70 (1978), 947.

[10] 25. p.

[11] GS 34.

[12] A szombatot zsidó testvéreink „jegyesi” lelkülettel élük meg, miként ez a Genesis Rabbah X,9 és XI,8 szövegeiben látható (vö. J. Neusner: *Genesis Rabbah*, 1. köt. 107, 117. Atlanta, 1985.). A Leka dódi ének is megnyegzős hangulatú: „Örülni fog neked a te Istened, miként örül a vőlegény a menyasszonnyal ... Szeretett néped híveinek körében, jöjj menyasszony, szombat-királynő!” (*Preghiera serale del sabato*. Kiad. A. Toaff. Róma, 1967–69. 3. o.)

[13] Vö. A.J. Heschel: *The sabbath. Its meaning for modern man*. 1995. 3–24.

[14] „Verum autem sabbatum ipsum redemptorem nostrum Iesum Christum Dominum habemus”. *Epistula* 13,1: CCL 140A, 992.

[15] *Epistula ad Decentium* XXV, 4, 7: PL 20, 555.

[16] *Homiliae in Hexaemeron*, II. 8: SC 26, 184.

[17] Vö. In *Ioannis evangelium tractatus* XX, 20, 2: CCL 36, 203; *Epistula* 55,2: CSEL 34, 170–71.

[18] A föltámadással való kapcsolat különösen érzékelhető az orosz nyelvben, melyben a vasárnapot egyenesen *voszkrészénye-nek*, 'föltámadás'-nak nevezik.

[19] A magyar fordításban: a hét első napján.

[20] *Epistula* 10, 96, 7.

[21] Vö. uo. Plinius levelére hivatkozva Tertullianus is megemlíti a *coetus antelucani-t*, a 'hajnali összejövetelek'-et.

[22] Levél a Magnésziabeliekhez 9,1–2: SC 10, 88, 89. (Az idézet Az apostoli atyák Bp., 1980:173. oldaláról)

[23] *Sermo* 8 in octava Paschalis, 4: PL 45, 841. A vasárnap „első nap” jellege jól látható a latin liturgikus naptárban, ahol a hétfő neve *feria secunda* ('második nap'), a kedde *feria tertia* ('harmadik nap') stb. A hét napjainak hasonló elnevezése él a portugál nyelvben.

[24] Nisszai Szent Gergely: *De castigatione*: PG 46, 309. A „nagyszombat misztériuma” alapján a maronita liturgia is hangsúlyozza a szombat és a vasárnap kapcsolatát (vö. M. Hayek: *Maronite [Eglise], Dictionnaire de spiritualité* X:632.)

[25] A gyermekkeresztelés szertartása 9. p.; vö. A felnőttkeresztelés szertartása 59. p.

[26] Vö. Római Miscokönyv: A vasárnapi aszperzió szertartása.

[27] Vö. *De Spiritu Sancto* 27,66: SC 17, 484. Továbbá *Epistula Barnabae* 15,8–9: SC 172, 186; Szent Jusztinosz: *Dialogus cum Triphone* 24. 138: PG 6, 5

[28] . 793; Órigenész: *Commentaria super Psalmos* 118,1: PG 12, 1588.28 „Domine, praestitisti nobis pacem quae tibi, pacem sabbati, pacem sine vespera.” *Confessiones* 13,50: CCL 27, 272.

- [29] Vö. Szent Ágoston: Epistula 55,17: CSEL 34,188: „Ita ergo erit octavus, qui primus, ut prima vita sed aeterna reddatur”.
- [30] Pl. az angolban a Sunday, a németben a Sonntag
- [31] Apologia I, 67: PG 6, 430.
- [32] Vö. Torinói Szt Maximus: Sermo 44, 1: CCL 23,178; Sermo 53, 2: CCL 23, 219; Cézareai Euszébiosz: Commentaria in Psalmos 91: PG 23,1169-1173.
- [33] Pl.: „A nyolcadik nap s korszak ez,/ minden napunknál fényesebb:/ te szenteled meg, Jézusunk,/ az elsőként Feltámadott.” (I. hét vasárnap, olvasmányos imaóra). Vagy: „Üdvözlégy nap! Dicső és szent e nap! / Te boldog nap, Krisztus győzelme vagy;/ tartós öröm, amit bőségben ad/ vasárnapunk! (II. hét vasárnap, olvasmányos imaóra.) Hasonló kifejezések találhatóak a Liturgia Horarum többi himnuszában is.
- [34] Vö. Alexandriai Szent Kelemen: Sztrómata VI, 138,1–2: PG 9,364.
- [35] Vö. II. János Pál pápa: Dominum et vivificantem enciklika 22–26; AAS 78 (1986), 829.
- [36] Vö. Alexandriai Szent Atanáz: Epistulae dominicales 1,10: PG 26,1366.
- [37] Vö. Bardeszanesz: Dialogo sul destino 46: PS 2,606.
- [38] SC függeléke: Nyilatkozat a naptárreformról.
- [39] Vö. LG 9.
- [40] Vö. II. János Pál pápa Dominicae Cenaee levele (1980. II. 24-én) 4: AAS 72 (1980), 120; Dominum et vivificantem enciklika (1986. V. 18-án), 62–64: AAS 78 (1986), 889-894.
- [41] II. János Pál pápa Vicesimus quintus annus apostoli levele (1988. XII. 4-én) 9: AAS 81 (1989), 905-906.
- [42] Vö. Ua.
- [43] SC 41; vö. ChD 15.
- [44] Az embolizmus szavai, melyek a vasárnap húsvéti jellegét hangsúlyozzák.
- [45] Vö. Hittani Kongregáció: Communionis notio c. levele a püspökökhöz a kommunióról (1992. V. 28-án) 11–14: AAS 85 (1993) 844-847.
- [46] A magyarban: „Erősítsd meg hitben és szeretetben földi zarándokútját járó Egyházadat: szolgáljat N pápánkat és N püspökünket, a püspökök testületét és egész megváltott népedet.”
- [47] Beszéd az USA püspökeinek harmadik csoportjához (1998. II. 17-én) 4.; L'Osservatore Romano 1998. III. 18, 4.
- [48] SC 42.
- [49] Rítuskongregáció Eucharisticum mysterium instrukciója (1967. V. 25-én), 26: AAS 59 (1967), 555.
- [50] Vö. Szent Ciprián: De Oratione Dominica 23: PL 4,553; De cath. Ecclesiae unitate, 7: CSEL 3-1, 215; LG 4; SC 26.
- [51] Vö. II. János Pál pápa: Familiaris consortio apostoli buzdítása (1981. XI. 22-én) 57, 61: AAS 74 (1982), 151, 154.
- [52] Vö. Istentiszteleti Kongregáció: Direttorio per le Messe dei fanciulli (1973. XI. 1-jén): AAS 66 (1974) 30.
- [53] Rítuskongregáció Eucharisticum mysterium instrukciója (1967. V. 25-én), 26: AAS 59 (1967), 555; Püspöki Kongregáció: Ecclesiae imago direktórium a püspökök lelkipásztori szolgálatáról (1973. II. 22) 86c: Ench. Vat. 4, 2071.
- [54] II. János Pál pápa: Christifideles laici apostoli buzdítása (1988. XII. 30-án), 30: AAS 81(1989), 446.
- [55] Vö. Istentiszteleti Kongregáció: Le messe per gruppi particolari (1969. V. 15-én), 10: AAS 61(1969), 810.
- [56] Vö. LG 48–51.
- [57] „Haec est vita nostra, ut desiderando exerceamur.” Szt Ágoston: In prima Joan. tract. 4,6: SC 75,232.
- [58] A Miatyánk utáni Embolizmus.
- [59] Vö. GS 1.
- [60] LG 1; vö. Dominum et vivificantem 61–64.

- [61] SC 7; vö. 33.
- [62] SC 56; vö. Ordo Lectionum Missae, Praenotanda 10.
- [63] SC 51.
- [64] Vö. SC 52; CIC 767,2; CCOE 614.
- [65] Missale Romanum konstitúció (1969. IV. 3-án): AAS 61 (1969) , 220.
- [66] A Zsinat a Szentírás bensőséges és élő szeretetéről beszél (SC 24).
- [67] II. János Pál pápa Dominicae Cenaе levele (1980. II. 24-én) 10: AAS 72 (1980), 135;
- [68] Vö. DV 25.
- [69] Ordo Lectionum Missae, Praenotanda, III.
- [70] Ua. I,6.
- [71] Trienti Zsinat DS 1743; vö. KEK 1366.
- [72] KEK 1368.
- [73] Rítuskongregáció Eucharisticum mysterium instrukciója (1967. V. 25-én), 3b: AAS 59 (1967), 541.; vö. XII. Pius: Mediator Dei enciklika (1947. XI. 20-án),II: AAS 39 (1947), 564.
- [74] Vö. KEK 1385; Hittani Kongregáció levele a püspökökhöz az elvált és újra házasodott hívők áldozásáról (1994. IX. 14-én): AAS 86(1994), 974.
- [75] Vö. I. Ince pápa: Epistula 25,1: PL 20, 553 (Gubbíói Decenziohoz).
- [76] II, 59, 2–3. Funk, 1905, 170.
- [77] Vö. Apologia I, 67, 3–5: PG 6, 430.
- [78] Acta SS. Saturnini, Dativi et aliorum plurimorum martyrum in Africa 7, 9, 10: PL 8, 707.709-710.
- [79] Vö. 21 k. Mansi, Conc. II, col. 9.
- [80] Vö. 47 k. Mansi, Conc. VIII, col. 332.
- [81] Vö. XI. Ince elítélő nyilatkozatát 1679-ben az ünnepek megszentelésének erkölcsi kötelezettségét tagadó tanításról: DS 2152.
- [82] 1248. k.: „Parancsolt ünnepeken a szentmisen való részvétel kötelező.”; 1247. k. 1.: „Parancsolt ünnepek az egyetemes Egyházban...minde egyes vasárnap”.
- [83] 1257. k; Keleti Kódex 881,1: „a hívőknek vasárnapokon és parancsolt ünnepeken részt kell venniük az Isteni Liturgiában, illetve a saját jogú egyházak előírásai és törvényes szokása szertint a reggeli zsolozsmán.”
- [84] „Akik szándékosan nem tesznek eleget e kötelezettségnek, súlyos bünt követnek el” (2181).
- [85] Püspöki Kongregáció: Ecclesiae imago direktórium a püspökök lelkipásztori szolgálatáról (1973. II. 22)
- [86] a: Ench. Vat. 4, 2069. 86VÖ CIC 905, 2.
- [87] Vö. XII. Pius pápa Christus Dominus apostoli konstitúciója (1953. I. 6-án): AAS 45(1953) 15–24; Sacram communionem motu proprio (1957. III. 19-én): AAS 49(1957) 177; Szent Officiu instrukciója a szentségi böjtről (1953. I. 6-án): AAS 45(1953) 47–51.
- [88] Vö. CIC 1248, 1; CCEO 881,2.
- [89] Vö. Missale Romanum, Normae universales de Anno liturgico et de Calendario 3.
- [90] Püspöki Kongregáció: Ecclesiae imago direktórium a püspökök lelkipásztori szolgálatáról (1973. II. 22) 86: Ench. Vat. 4, 2069–73.
- [91] Vö. SC 14,26; II. János Pál pápa Vicesimus quintus annus apostoli levele (1988. XII. 4-én) 4.6.12.: AAS 81 (1989), 900, 902, 909.
- [92] Vö. LG 10.

- [93] Vö. Ecclesiae de mysterio c. instrukció a laikus hívők és a papok együttműködéséről (1997. VIII. 15-én) 6.8: AAS 89(1997)869–72.
- [94] LG 10.
- [95] LG 11.
- [96] Vö. CIC 1248. 2.§
- [97] Vö. Istentiszteleti Kongregáció: Christi Ecclesia. Direktórium a pap nélküli vasárnapi ünneplésről. (1988. jún. 2.): Ench. Vat. 11, 442; Ecclesiae de mysterio c. instrukció a laikus hívők és a papok együttműködéséről (1997. VIII. 15-én): AAS 89(1997)852.
- [98] Vö. CIC 1248, 2.§; Hittani Kongregáció: Sacerdotium ministeriale levél (1983. aug. 6.), III:AAS 75 (1983), 1007.
- [99] Vö. Tömegtájékoztatás Pápai Bizottsága: Communio et progressio instrukció (1971. máj. 23.), 150–152. 157: AAS 63 (1971): 645–647.
- [100] A diakonus akklamációja a Úr napjának köszöntésére: vö. az antiochiai maroniták szír nyelvű misekönyve (szír–arab kiadás). Jounieh (Libanon), 1959:38.
- [101] V, 20, 11: Kiad. Funk 1905, 298; vö. Didakhé 14,1: Kiad. Funk 1901, 32; Tertullianus: Apologeticum 16,11: CCL 1,116. Különösen látjuk ezt a Barnabás levélben: „Íme, ezért üljük örömnepként a nyolcadik napot, melyen Jézus föltámadt a halottak közül, s megjelenése után fölment a mennybe.” 15,9: SC 172, 188.
- [102] Pl. Tertullianus arról tudósít, hogy vasárnaponként tiltották a letérelést, mert akkoriban ez a testhelyzet elsősorban a bűnbánat gesztusa volt, s alkalmatlannak tartották az öröm napján: vö. De corona, 3, 4. CCL 2, 1043.
- [103] Epistula 55,28: CSEL 34/2, 202.
- [104] Vö. A gyermek Jézusról és a Szent Arcról nev. Szent Terézia: Utolsó beszélgetések 1897. július 5–6. In: Oeuvres complètes. Párizs, 1992: 1024.
- [105] Gaudete in Domino apostoli buzdítás (1975. máj. 9.), II: AAS 67 (1975), 295.
- [106] Ua. VII.
- [107] Homiliae in Hexaemeron, 6, 10, 76: CSEL 32/1, 261.
- [108] Vö. Nagy Konstantin rendelete 321, VII. 3-án: Codex Theodosianus II. 8,1. Th. Mommsen kiad., 1/2, 87; Codex Iustiniani 3,12,2. P. Krueger kiad., 248.
- [109] Cézareai Euszébiosz: Vita Constantini 4,18: PG 20, 1165.
- [110] A legkorábbi dokumentum erre nézve a laodikeai zsinat 29. kánonja a 4. század 2. felében: Mansi II, 569. A 6–9. százdban sok zsinat tiltotta a „mezei munkát”. A munka polgári törvényhozás által is támogatott tilalma idővel egyre részletesebb lett.
- [111] Vö. Rerum novarum enciklika (1891. V. 15): Acta Leonis XIII. 11(1891), 127.
- [112] Hexaemeron 2,1,1:CSEL 32/1,41.
- [113] SC 9.
- [114] Szent Jusztyinosz is ezt írja: „A jómódúak és aki akar, ki-ki szándékának megfelelően adakozik, azt, amit jónak lát; az összegyűjtött adományokat az előljáró elteszi, s belőle gondoskodik az árvákról és az özvegyekről, azokról, akik betegség vagy más oknál fogva szükségt szenvednek, tovább a bebörtönzöttekről, az átutazó idegenekről; egyszóval mindenkin segít, aki arra rászorul.” Apologia I, 67,6: PG 6,430.
- [115] De Nabothé 10,45: CSEL 32/2, 492.
- [116] In Matthaem homiliae 50,3–4: PG 58, 508–9.
- [117] Vö. Nolai Szt Paulinus: Epistula ad Pammachium 13,11–12: CSEL 29,92–93. A római szenátort megdicséri, mert szinte megismételte az evangéliumi csodát, amikor a Eucharisziában való részvételt összekapcsolta a szegények

táplálásával.

[118] II. János Pápa: Tertio millennio adveniente apostoli levél (1994. XI. 10), 10: ASS 87(1995),11.

[119] Uo.

[120] Vö. KEK 731–32.

[121] SC 102.

[122] SC 103.

[123] SC 104.

[124] Carm. XVI, 3–4: „Omnia praetereunt, sanctorum gloria durat / in Christo, qui cuncta novat, dum permanet ipse”:
CSEL 30,67.

[125] CIC 1247.; CCEO 881.

[126] A latin Egyház általános törvénye szerint parancsolt ünnep Urunk ünnepei közül a Karácsony, Vízkereszt, Mennybemenetel, Úrnapja; a Mária ünnepek közül Szeplőtelen Fogantatás, Nagyboldogasszony; Szent József, Péter és Pál és Mindenszentek. Vö. CIC 1246. – A keleti egyházak parancsolt ünnepei Karácsony, Vízkereszt, Mennybemenetel, Mária elszenderedése, Szent Péter és Pál. Vö. CCEO 880.

[127] Vö. CIC 1246, 2; CCEO 880,3.

[128] Vö. Rítuskongregáció: Normae universales de Anno liturgico et de Calendario (1969. III. 21.): Ench. Vat. 3,895.897.

[129] Vö. Caeremoniale Episcoporum. 1995, 230.

[130] Vö. Ua., 233.

[131] Contra Celsum VIII, 22: SC 150, 222.45 Copyright © Libreria Editrice Vaticana